

UNIVERSITETET I
NORDLAND

HANDELSHØGSKOLEN I BODØ • HHB

Bacheloroppgave i Regnskap og økonomistyring

Kurskode EK208E

En kvalitativ studie av styrearbeid

Handelshøgskolen i Bodø

2013

Skrevet av:

Helene Ilvang – kandidatnr: 18

Mari S. Pedersen – kandidatnr: 13

Abstract

Following the recent changes in the amendment adopted by parliament, small companies can now choose not to have an auditor if the following requirements are met (§asl. 7-6):

Profit is less than 5 millions NOK, the total assets is less than 20 million NOK, the average number of employees does not exceed 10 persons.

The amendment was adopted by parliament April 11, 2011 with effect from May 1, 2011. The reason for such an amendment was to give small cap-companies the opportunity to achieve savings that could give the business bigger financial gain

We have in our assignment tried to identify the key considerations taken when the board of a company chose whether to keep or let go of the auditor service. We looked at several areas we thought could affect the decision, such as; profits, number of members on the board, the ownership structure and the number of employees, level of competence and experience, external stakeholders, internal control/risk and cost/advantage.

Our thesis is:

What are the key considerations the board take when they decide whether the company will keep an auditor or not.

We have chosen a qualitative phenomenological approach. Semi-structured interviews were the primary source of information. For secondary information concerning ownership, profits etc. we used Brønnøysundregisteret. The information found there formed the basis for the choice of informants, but was also an element in the analysis. After an extensive search we ended up with 15 companies; 7 with auditors and 8 without.

Our findings suggested that the companies who chose to keep an auditor had various reasons for their decision. Some looked at cost and after advice from external stakeholders (bank and accountant firm), they decided to continue with the auditor. Often, the cost of hiring the service of an accountant firm was the same or higher than keeping the auditor. Informants from other companies in this group said that the cost was not an issue and that other

considerations were more important; the level of competence, public image, ownership structure and expected growth.

The companies that chose not to have an auditor did so to save on costs. Our informants said they were small companies and their accounting was relatively simple. They all hired external accountants. Most of the informants in this group had been advised by the accountants not to have an auditor. Several of them expressed how satisfied they felt with the arrangement of seeking advice from an accountant since the accountant had much knowledge and experience.

All the companies who chose not to keep an auditor gave the same key reason. The cost of hiring an auditor did not outweigh the benefits. The amendment that allows small companies the option of not having an auditor was adopted so small companies could lower their costs. We conclude that the amendment works as intended.

Forord

Denne bacheloroppgaven er skrevet som en del av studiet økonomi og ledelse. Oppgaven sorterer under profileringen Regnskap og økonomistyring ved Handelshøyskolen i Bodø.

Vi har i arbeidet med oppgaven lært mye både om styrearbeid generelt ved å sette oss inn i aktuell litteratur, og om det praktiske aspektet som våre informanter har gitt oss et innblikk i.

Når vi nå er i ferd med å avslutte skrivearbeidet vil vi takke våre informanter som var villige til å sette av tid til å dele sine erfaringer med oss i en travel hverdag. Uten deres innsats ville ikke denne oppgaven vært mulig å gjennomføre.

Vi vil også takke vår veileder Halvard Halvorsen for uvurderlig hjelp og støtte gjennom hele prosjektet.

Bodø 24. mai 2013

.....

Helene Ilvang

.....

Mari S. Pedersen

Sammendrag

Det er i dag mulig for småbedrifter å velge bort revisor hvis følgende krav er oppfylt (asl. §7-6): Omsetningen ikke overstiger 5 millioner NOK, Balansesummen er under 20 millioner NOK og gjennomsnittlig antall ansatte ikke overstiger 10 personer.

Lovendringen ble vedtatt av Stortinget 11. april 2011 med virkning fra 1. mai 2011.

Begrunnelsen for en slik lovendring var å gi små aksjeselskap mulighet til å oppnå besparelser som kunne gi virksomheten en større økonomisk gevinst.

I vår oppgave har vi sett på hvilke vurderinger som ligger bak når styret i en bedrift gjør en beslutning om valg eller fravalg av revisortjenesten. Vi har tatt for oss flere områder som vi mente kunne ha betydning for valget, slik som: omsetning, antall styremedlemmer, eierstruktur, antall ansatte, kompetanse og erfaring, eksterne interessenter, internkontroll/risikovurdering og kostnader/nytte.

Vår problemstilling:

Hva legger styret vekt på når de skal beslutte hvorvidt virksomheten skal bruke lovpålagt revisor eller ikke?

Metodisk har vi valgt å benytte en kvalitativ, fenomenologisk tilnærming. Semi-strukturert intervju har vært hovedkilden til informasjon, men for å finne opplysninger angående eierskap, omsetning osv. til de aktuelle aksjeselskapene benyttet vi Brønnøysundregisteret, som da kan oppfattes som sekundærdata. Denne informasjonen var først grunnlag for valg av informanter, men ble også et ledd i analysearbeidet. Vi måtte gjøre et strategisk utvalg og sørge for at vi fikk tak i bedrifter med og uten revisjon. Etter et omfattende søk sto vi til slutt igjen med 15 aksjeselskap; 7 med revisor og 8 uten revisor.

Våre funn peker i retning av at de bedriftene som har valgt å beholde revisor har forskjellige grunner til dette. Et par av dem har sett på kostnadene og etter råd fra eksterne interessenter (bank og regnskapskontor), har de besluttet å fortsette med revisjonen fordi de eventuelt må betale mer til regnskapskontoret ved fravalg av revisor. Informantene fra de andre

virksomhetene opplyser at kostnadene har ingen betydning og at det er andre momenter som er viktige; kompetansenivå, renommé, eierstruktur og forventet vekst.

De bedriftene som har valgt bort revisor har først og fremst gjort det for å spare penger. Våre informanter påpeker at de er små virksomheter og har relativt enkle regnskap. Alle kjøper tjenester hos eksterne regnskapskontor/regnskapsfører. De fleste har vært i kontakt med regnskapsfører/regnskapskontor som har gitt dem råd om å velge bort revisor. Nytteverdien ved å bruke revisor ble ikke vurdert å være stor nok i forhold til kostnadene. Lovendringen som gir adgang til fravalg av revisor ble vedtatt for at småbedrifter kunne senke kostnadsnivået. Vi ser at lovendringen virker etter intensjonen.

Innholdsfortegnelse

Abstract.....	ii
Forord.....	iv
Sammendrag	v
Innholdsfortegnelse	vii
Figur og tabell oversikt.....	ix
Nøkkelbegrep	x
1.0 Innledning.....	1
1.1 Valg av tema	1
1.2 Aktualisering	1
1.3 Formål og problemstilling	1
1.4 Avgrensninger	2
1.5 Oppbygning	2
2.0 Teori.....	3
2.1 Agentteori.....	3
2.1.1 Styrets rolle	4
2.1.2 Agentteori i småbedrifter	4
2.2 Aksjeloven	5
2.3 Rollefordeling.....	5
2.3.1 Eiernes rolle og generalforsamlingen.....	6
2.3.2 Styrets rolle	7
2.3.3 Daglig leders rolle.....	10
2.4 Intern kontroll	10
2.4.1 Risiko	12
2.5 Corporate governance og NUES.....	13
2.6 Revisor	13
2.6.1 Revisors lovpålagte oppgaver	14
2.6.2 Rådgivningstjenester	14
2.6.3 Revisors bidrag til velkontrollert risiko	14
2.7 Interessentteori.....	15
2.7.1 Regnskapsfører som interessent.....	16
2.7.2 Småbedrifters forhold til kreditorer	17

2.9 Oppsummering	17
3.0 Metode.....	19
3.1 Metodebegrepet	19
3.2 Forskningsdesignet	20
3.3 Datainnsamling.....	20
3.4 Valg av informanter og presentasjon av bedrifter	21
3.5 Intervjuprosessen, transkripsjon og dataanalyse	22
3.6 Reliabilitet og validitet.....	24
3.6.1 Reliabilitet	24
3.6.2 Validitet.....	24
3.7 Metodekritikk	25
3.8 Etske betraktninger.....	25
4.0 EMPIRI OG ANALYSE.....	27
4.1 Bedriftenes styresammensetning, eierstruktur og omsetning	28
4.1.1 Forskjeller og likheter i gruppene når det gjelder omsetning	31
4.1.2 Forskjeller og likheter i styresammensetning	32
4.1.3 Forskjeller og likheter når det gjelder eierstruktur og antall ansatte.....	33
4.2 Kompetanse og erfaring	34
4.2.1 Forskjeller og likheter når det gjelder kompetanse og erfaring	36
4.3 Kontakt med interessenter.....	37
4.3.1 Forskjeller og likheter når det gjelder bruk av eksterne interessenter.....	39
4.4 Bedriftenes forhold til intern kontroll og risikovurdering	40
4.4.1 Forskjeller og likheter i synet på intern kontroll og risikostyring i gruppene	43
4.5 Kostnader og nytte - rådgiving og veiledning fra revisor.....	43
4.5.1 Forskjeller og likheter i synet på kostnader og nytte av revisortjenesten.....	45
4.6 Oppsummering	46
5.0 KONKLUSJON.....	48
5.1 Avsluttende kommentar.....	48
5.2 Sluttord.....	49
6.0 Referanseliste.....	50
Vedlegg 1: Intervjuguide	53
Intervju 1	53
Intervju 2	55

Figur og tabell oversikt

Figur oversikt

Figur 1: Prinsipal-agent	4
Figur 2: Samspilltriangelet	6
Figur 3: Kontroll og styringssirkelen	12
Figur 4: Interessent modellen	16

Tabell oversikt

Tabell 1: Struktureringsarbeidet	23
Tabell 2: Gruppe I (med revisor)	29
Tabell 3: Gruppe II (uten revisor)	30
Tabell 4: Lavest omsetning	31
Tabell 5: Høyest omsetning	31
Tabell 6: Total omsetning	31
Tabell 7: Styreleder og daglig leder er samme person	32
Tabell 8: Styresammensetning	32
Tabell 9: Eierstruktur	33
Tabell 10: Antall ansatte	33

Nøkkelbegrep

Aksjeloven – als.

Allmennaksjeloven – asal.

Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse – NUES

Regnskapsloven – rskl.

Revisorloven – revl.

1.0 Innledning

1.1 Valg av tema

Vi har valgt å se på styrearbeid og styrets beslutningstaking i forbindelse med den nye loven om revisjonsplikten. De siste to årene har det vært mulig for småbedrifter å velge bort den før lovpålagte revisjonen. Vi har valgt dette emnet fordi vi ønsker å lære mer om styrearbeid. Aksjeloven og styrearbeid er en del av vårt pensum og vi har ikke funnet at vårt tema har vært omtalt i oppgaver som vi har hatt tilgang til.

1.2 Aktualisering

Et aktuelt spørsmål for små aksjeselskaper de to siste årene har vært muligheten for fravalg av lovpålagt revisor. Aksjeselskaper som kan velge bort revisjonsplikten må oppfylle følgende krav:

- Driftsinntekter mindre enn 5 mill NOK
- Balansesum er under 20 mill NOK
- Gjennomsnittlig antall ansatte ikke overstiger 10 (asl §7-6).

Lovendringen ble fremmet av Finansdepartementet i Prop. 51 L – Endringer i revisorloven og enkelte andre lover. Lovendringen ble vedtatt av Stortinget 11. april 2011 med virkning fra 1. mai 2011 (Finansdepartementet, 2011a). Finansminister Sigbjørn Johnsen uttalte følgende i forbindelse med lovendringen: ”Dette gjør det mulig for de små aksjeselskapene å oppnå betydelige besparelser allerede fra inneværende regnskapsår” (Finansdepartementet, 2011b).

1.3 Formål og problemstilling

Det er på bakgrunn av denne lovendringen vi ønsker å se på hva styrene til 15¹ bedrifter la vekt på når valget om fortsatt revisjon eller ikke skulle tas.

¹ Les mer på side 22.

² Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) har utarbeidet en norsk anbefaling for corporate

Oppgavens problemstilling er som følger:

Hva legger styret vekt på når de skal beslutte hvorvidt virksomheten skal bruke lovpålagt revisor eller ikke?

Hovedsakelig ønsket vi å finne ut bedriftens hovedgrunn for fortsatt valg eller bortvalg av lovpålagt revisor. Sammen med spørsmål om eksterne interessenter, intern kontroll og risiko m.m. dannet dette rammen for vår intervjuguide. Vi intervjuet en person fra hvert styre, hovedsakelig styrets leder. Ettersom denne lovendringen gjelder småbedrifter er det i flere tilfeller en og samme person som har alle roller; eneaksjonær, styreleder og daglig leder.

Formålet med oppgaven er å belyse hvordan styret i et utvalg av bedrifter treffer beslutning i forhold til den nye loven som gir adgang til å velge bort revisjonsplikten. Vi ønsker å skaffe oss kunnskap om dette temaet fordi vi finner det interessant med tanke på egen framtid som eventuelle bedriftsledere/bedriftsmedarbeidere.

1.4 Avgrensninger

Bedrifter som tilfredsstiller kravene for fravalg av revisor har vært en naturlig avgrensning av oppgaven. I sammenheng med dette konsentrerer vi oss om aksjeloven som en del av det teoretiske fundamentet.

1.5 Oppbygning

Vi har valgt å dele oppgaven inn i fem kapitler for en mest mulig oversiktlig fremstilling av materialet. Først har vi en innledning som begrunner valg av oppgave. I kapittel 2 har vi valgt å legge frem det vi mener er relevant teori for å kunne svare på problemstillingen. Kapittel 3 beskriver metodevalg. Empiri og analyse har vi valgt å presentere i samme kapittel, kapittel 4, da vi mener de går hånd i hånd. Avslutningsvis kommer vi med en konklusjon på oppgaven.

2.0 Teori

I dette kapitlet presenterer vi relevant teori for oppgaven. For en mest mulig oversiktlig oppgave har vi valgt en hierarkisk inndeling på teorien. Vi starter med agentteori, som er det overbyggende teoretiske perspektiv. Deretter presenterer vi lovgivningen, som er en generell tilnærming av agentteorien. Til slutt går vi mer spesifikt inn på litteratur som belyser styrets oppgaver. Vi nevner blant annet intern kontroll, NUES, revisors oppgaver og eksterne interessenter. Mange tema er store, derfor har vi valgt å avgrense det til det som angår vår problemstilling. Når det gjelder risiko har våre informanter snever forstand av hva risiko innebærer, derfor har vi valgt å holde risiko kort og konsist i forhold til informantenes svar.

2.1 Agentteori

Agentteori er en relativt ny teori hvorpå Jensen og Meckling er blant de viktigste pilarene, men Adam Smith bemerket problemet allerede i 1776:

The directors of such companies, however, being the managers rather of other people's money than of their own, it cannot well be expected, that they should watch over it with the same anxious vigilance with which the partners in a private copartnery frequently watch over their own (Smith, 1804, s. 193).

Prinsipal-agent teorien går ut på at en eller flere eiere (prinsipal) engasjerer en agent – eierne engasjerer et styre og styret tilsetter daglig leder – til å forvalte pengene. Det oppstår problemer i agentforhold fordi prinsipal og agent ikke har like interesser og preferanser. Det forutsettes blant annet at daglig leder har bedre informasjon om selskapet enn eierne, og vil bruke dette til sin beste interesse. Agentproblemet søkes løst ved at det utformes incentivsystemer som gjør at agenter ved å maksimere sin nyttefunksjon, samtidig maksimerer prinsipalens nyttefunksjon (Jensen & Meckling, 1976).

Det verditap som oppstår kalles agentkostnad, Bøhren (2011) definerer det på følgende måte: ”En agentkostnad er det verditapet som skyldes at agenten har bedre informasjon og andre preferanser enn prinsipalen” (Bøhren, 2011, s. 29).

Bøhren (2011) peker på at agentkostnader kan være positivt i noen tilfeller, den som er best egnet til å eie er ikke nødvendigvis best egnet til å lede. I slike situasjoner kan eierne være best tjent med å ansette profesjonell ledelse.

Figur 1: Prinsipal-agent

Fritt gjengitt fra Knudsen og Pettersen (2006, s.45)

2.1.1 Styrets rolle

Styrets rolle i et prinsipal-agent problem vil være å styre den daglige ledelsen for å sikre effektivitet og beskytte eierne. Styret er viktig i et agentproblem siden det direkte omhandler mekanismene mellom prinsipal og agent, nemlig overvåkning av ledelsen på vegne av eierne. Styret har to agentproblemer det må forholde seg til, forholdet mellom eiere og styret og forholdet mellom styret og daglig leder. Det første forholdet fokuserer på hvordan eiere skal styre og kontrollere, da spesielt med tanke på hvordan styret er sammensatt. Det andre forholdet går ut på hvordan styret styrer og kontrollerer daglig leder og selskapet generelt (Huse, 2011).

2.1.2 Agentteori i småbedrifter

Agentteori passer best for store bedrifter, men Huse (2011) mener at det også bør brukes for å forstå forholdet mellom eier og daglig leder i små og mellomstore bedrifter. Den

asymmetriske informasjonen mellom eier og leder kan være større i småbedrifter siden det ofte er mange uprogrammerte arbeidsoppgaver. Mye informasjon finnes bare i hodet på lederen. Agenten vil ha kapasitet og insentiver til å påvirke verdiskapningen. Mange småbedrifter har også større grad av gjeldsfinansiering enn store selskaper. Dette resulterer i andre prinsipaler, de eksterne långiverne.

2.2 Aksjeloven

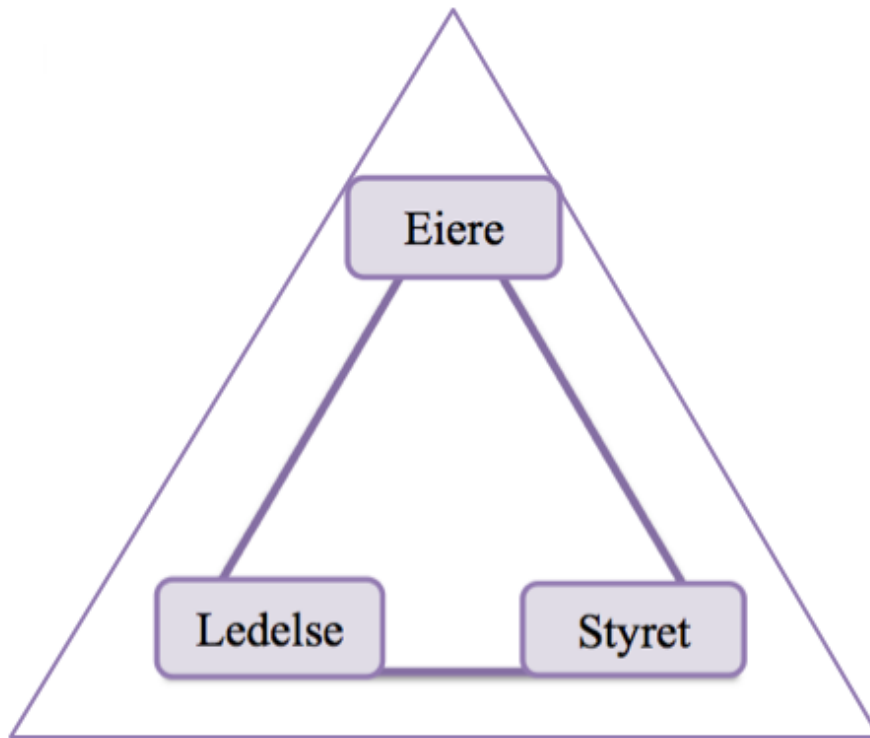
Det skilles mellom to aksjelover, aksjeloven (asl.) og allmennaksjeloven (asal.), begge trådte i kraft 1. januar 1999. Aksjeloven er for små og mellomstore bedrifter med liten aksjeomsetning og allmennaksjeloven for større selskap (børsnoterte og unoterte). Fra 1. januar 2012 ble minste kravet til aksjekapital satt ned fra 100 000 kroner til 30 000 kroner, en lovendring for å gjøre det rimeligere å stifte aksjeselskap (Regjeringen, 2011). Styret skal ha minimum tre medlemmer jf. asl § 6-1 første ledd. Selskaper med aksjekapital under 3 millioner kroner kan likevel ha færre medlemmer i styret. Daglig leder kan ikke være styreleder i bedrifter med aksjekapital over 3 millioner kroner jf. als. §6-2 (2).

I skrivende stund skjer det endringer i aksjeloven. Den skal forenkles og fornyes, noe som er gledelige nyheter for de minste aksjeselskapene. For mer informasjon se:

<http://www.revisorforeningen.no/d9620256/store-endringer-i-aksjeloven>

2.3 Rollefordeling

Aksjeloven skiller mellom tre aktører i aksjeselskaper: eierne (aksjonærene), styret og daglig leder. For best mulig forvaltning av selskapet er det viktig at det er et godt samspill mellom disse og at arbeidsoppgavene til hver enkelt aktør er definert. Dette kan illustreres med samspilltriangelet til PwC (2007):

Figur 2: Samspilltriangelet

Fritt gjengitt fra Pwc, (2007, s. 15)

Triangelet viser hvor viktig samspillet mellom aktørene er; hvis eiere, styret og daglig leder ikke ser farene som ligger i og rundt triangelet kan det skade bedriften. Modellen er også en fin måte å illustrere corporate governance: ”ansvars- og rolledeling mellom ulike organer innenfor en organisert virksomhet” (PwC, 2011, s. 11). For å lykkes med god eierstyring og ledelse må samspillet mellom hovedaktørene i et selskap være velfungerende.

2.3.1 Eiernes rolle og generalforsamlingen

I et aksjeselskap skyter eierne inn kapital i selskapet og har derfor begrenset økonomisk ansvar, i forhold til for eksempel enkeltmannsforetak. Aksjonærene må være klar på hvorfor de eier og formidle dette til de andre aktørene, samt eksterne aktører som har interesse i selskapet (PwC, 2011). Aksjeeiere kan ikke delta i ledelsen med mindre de blir valgt inn i styret (Husaas & Kilaas, 2009).

PwC (2011) mener generalforsamlingen er det viktigste forum for aksjeeiere.

Generalforsamlingen er et selskaps høyeste myndighet som følge av als. § 5-1 (1). Myndighet må utøves i generalforsamlingen, eierne kan ikke instruere styret uten flertall fra

forsamlingen. Generalforsamlingen kan treffe vedtak i alle selskapssaker, men forvaltningen av selskapet hører under styret. Som øverste myndighet er generalforsamlingen med på å bestemme styre og daglig leder, hvis fastsatt i vedtektene. Med mindre loven fratar dem muligheten, kan generalforsamlingen instruere andre selskapsorgan, omgjøre beslutninger eller treffe beslutninger som ikke ligger innenfor deres virkeområde. Generalforsamlingen kan kreve fullt innsyn i selskapets saker, og kan beslutte kontrolltiltak og iverksette granskning.

2.3.2 Styrets rolle

Styret skal ivareta og forvalte selskapet interesser og er det øverste styringsorgan i en virksomhet. For at styret skal være velfungerende er det viktig at styrets medlemmer er bevisst på roller og oppgaver som aksjeloven definerer. Styrets oppgaver er mangfoldige, blant annet har styret et forvaltningsansvar, et tilsynsansvar og et informasjonsansvar. Styret har også et økonomisk ansvar for eksempel i forhold til rapportering, fastsettelse av planer og budsjetter og ansvar for revisjon (Husaas & Kilaas, 2009).

Styrets forvaltningsansvar

Forvaltningen av et selskap hører til under styret, og er definert i als. §6-12. Med andre ord, styret er den øverste ledelse av selskapet. Innenfor forvaltningsansvaret faller blant annet vurdering om selskapet er forsvarlig organisert, fastsettelse av planer, budsjetter og retningslinjer og ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling.

Nærmere om organisering av selskapet

I asl. § 6-12(1), forsvarlig organisering av virksomheten, ligger det at styret blant annet har et overordnet ansvar for en hensiktsmessig organisasjonsstruktur, klart avgrensede ansvarsområder og klar fordeling av myndighet og tilstrekkelig med ressurser og nødvendig kompetanse til å kunne utøve sin virksomhet (Husaas & Kilaas, 2009).

Fastsettelse av planer og budsjetter

De strategiske oppgavene – overordnede mål, visjon og prinsipper – tilfaller styret jf. asl. § 6-12(2). De planer og budsjetter styret setter danner styrets grunnlag til å utøve tilsyn med virksomheten og daglig leder, og vil ofte være en forutsetning for en forsvarlig ledelse. Dette

punktet må for øvrig ses i sammenheng med størrelsen på virksomheten. Småbedrifter krever enklere og mindre krevende strategiprosesser enn store og komplekse (Husaas & Kilaas, 2009).

Risikostyring og internkontroll

Styret pliktes å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og må sørge for betryggende kontroll med virksomhet, regnskap og formuesforvaltning jf. als. § 6-12(3).

Styret har med andre ord en ”påse”-rolle i forhold til risikostyring og intern kontroll. Styret bør være spesielt oppmerksom på rutiner og kontroll, og de viktigste risikoområdene og den interne kontrollen bør gjennomgås årlig.

Als. § 3-4, kravet om forsvarlig egenkapital, må ses i sammenheng med plikten til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. En vurdering av likviditetssituasjonen i selskapet er en nødvendig del av denne kontrollen.

Daglig leder plikter å underrette styret om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling (§6-15), men styret har et også et selvstendig ansvar for å holde seg orientert. I visse tilfeller må styret selv ta initiativ til å innhente informasjon, gjennom og for eksempel henvende seg til revisor. Revisor kan innen revisjonsoppdragets rammer gi informasjon jf. revl. § 6-2.

Styrets tilsynsansvar

Styrets tilsynsansvar går ut på at styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig (§ 6-13). Dette er en konkretisering av kontrollansvaret fra als. §6-12 ledd tre og fire. Siden daglig leder har ansvaret med den daglige driften av selskapet, plikter styret å passe på at plikter og oppgaver er fulgt (PwC, 2011).

I mange selskaper er den viktigste oppgaven til styret å føre tilsyn med daglig leder. Styret må innarbeide rutiner som medfører at tilsynet kan utøves, blant annet må daglig leder ha nødvendige egenskaper og den daglige ledelse må være tilfredsstillende (Husaas & Kilaas, 2009). Som ledd i tilsynet kan styret fastsette instruks for daglig ledelse som definert i asl. § 6-13(2).

Asl. §6-13 tredje ledd definerer styrets ansvar i forhold til avtaler mellom selskap og aksjonær i tilfeller med bare én aksjonær. Alle avtaler skal nedtegnes skriftlig, og gjelder også for avtaler mellom morselskap og heleid datterselskap (Husaas & Kilaas, 2009).

Styrets informasjonsansvar

Styret har opplysningsplikt overfor aksjonærer (generalforsamlingen), kreditorer, ansatte, myndighetene eller øvrige interessenter.

En viktig oppgave under opplysningsplikten er behandlingen av årsregnskap og årsberetning. Årsberetningens innhold er definert i regnskapsloven § 3-3, og skal utfylle og supplere årsregnskapet. Samtlige medlemmer skal underskrive årsregnskap og årsberetning. Dersom et styremedlem har innvendinger skal vedkommende underskrive med påtegnet forbehold og gi nærmere redegjørelse i årsberetningen regnskapsloven § 3-5. Styret står ansvarlig for det avgitte regnskap ved å underskrive årsregnskap og årsberetning. Styret bør avholde møte med revisor i forbindelse med regnskapsavleggelsen, og NUES² anbefaler at revisor deltar på styremøter som behandler årsregnskapet. Avleggelse av feil i regnskap kan føre til erstatningsplikt og i verste fall straffeansvar.

Styret har også plikt til å underskrive og levere selvangivelse, og innsending av regnskapet. I enkelte situasjoner har også styret opplysningsplikt overfor andre offentlige myndigheter, for eksempel Oslo Børs og foretaksregisteret (Husaas & Kilaas, 2009).

Styrearbeid i småbedrifter

Størrelsen på et selskap kan ha sammenheng med eierstruktur og kan påvirke styrets rolle og størrelse. Daglig leder sitter ofte i styret og noen ganger kan samme person være både daglig leder, styreleder og eneaksjonær (Huse, 2011). Styrearbeid i de minste bedriftene er forskjellig fra store bedrifter. Det er sjeldnere styremøter, færre styreinstruksjoner og sjelden en samlet årsplan for styremøtene, det er også liten grad av styreevaluering. Det er relativt vanlig at styremedlemmene fylles opp av familie og venner av eiere eller daglig leder.

² Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) har utarbeidet en norsk anbefaling for corporate governance. Omtales nærmere siden.

2.3.3 Daglig leders rolle

Asl. § 6-14 første ledd danner rammeverket for daglig leder: ”Daglig leder står for den daglige ledelse av selskapets virksomhet og skal følge de retningslinjer og pålegg styret gir”. Daglig leder skal lede bedriften ut i fra de mål styret har satt slik at det er innenfor aksjelovens rammer, med andre ord er daglig leder underordnet styret. Kort fortalt er styrets rolle å ”påse at”, mens daglig leder skal ”sørge for” (PwC, 2011).

2.4 Intern kontroll

Aksjeloven § 6-12 danner rammeverket for det som kalles intern kontroll, et verktøy for styring og kontroll. Det skal sikre at fastsatte mål nås, at det er tilfredsstillende forvaltning, pålitelig rapportering og at lover og regler overholdes. Begrepet understreker at det er et internt kontrollansvar, pålagt styret, og er ikke det samme som kontrollene som er gjennomført av for eksempel ekstern revisor (Moen & Havstein, 2009).

COSO-rapportens³ definisjon fra 1992 er den mest vanlige og er standard for utforming og vurdering av intern kontroll:

”Intern kontroll er en prosess, igangsatt og gjennomført av virksomhetens styre, ledelse og ansatte. Den utformes for å gi rimelig sikkerhet vedrørende måloppnåelse innen følgende områder

- målrettet og kostnadseffektiv drift (herunder ytelses- og lønnsomhetsmål og beskyttelse av eiendeler)
- pålitelig regnskapsrapportering og økonomisk informasjon
- overholdelse av gjeldende lover og regler” (COSO, 1996, s. 15).

Intern kontroll er integrert i alle prosesser herunder målsetting og identifisering av risiko. Med andre ord må virksomhetens mål være definert, og hva som er risikoen for at disse ikke nås være en forutsetning for god intern kontroll (Moen & Havstein, 2009).

Å iverksette intern kontroll skal være nyttig, og kostnaden av en slik kontroll må ikke overstige nytten. Kontroller skal med andre ord ikke være dyrere enn prisen på nytteverdien

³ The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) – COSO’s Internal Control – Integrated Framework. Utgitt på norsk i 1996, Intern kontroll – et integrert rammeverk.

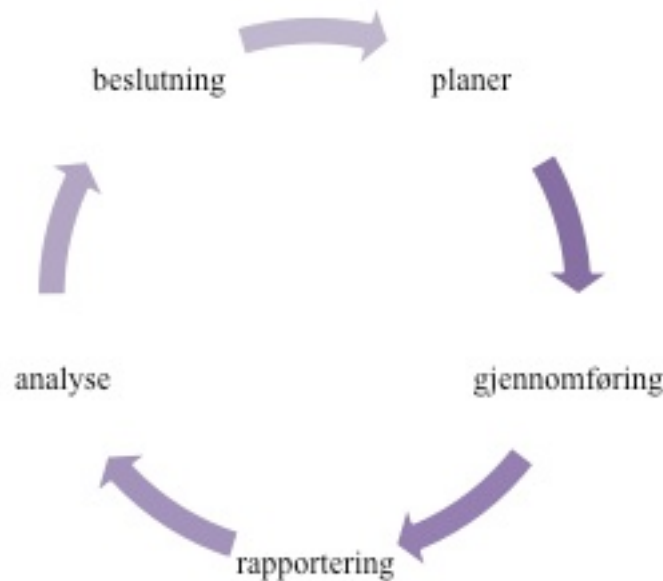
den gir. Det er imidlertid sjelden mulig at en intern kontroll kan gi absolutt sikkerhet for at virksomheten når de mål som den har satt seg. Den interne kontrollen skal gjøre at virksomheten med rimelig sikkerhet kan forvente å nå de oppsatte mål (Moen & Havstein, 2009).

Gjennomgang av kostnadene er et ledd i styrets intern kontroll prosess. En kostnad kan defineres som: ”forbruk av varer og tjenester målt i penger” (Bøhren & Gjærum, 2009, s. 506). I regnskapsarbeidet er det ofte utgiftene som bokføres, ikke kostnadene. Revisorhonorar er ofte en stor utgiftspost for småbedrifter og kostnadene må ikke overstige nytten. Nytten kan blant annet omfatte fornøyde kunder og godt omdømme (Moen & Havstein, 2009). Revisjon antas ofte å være et kvalitetsstempel, et selskap må derfor vurdere om fravalg av revisor kan skade omdømmet til bedriften (Wikdahl, 2011).

Videre oppsummerer Moen og Havstein (2009, s. 65) at den interne kontrollen skal sikre at:

- ”- ressursene blir utnyttet mest mulig effektivt
- uventende hendelser blir håndtert hensiktsmessig
- risikoen for uønsket tap reduseres
- rapporteringen er pålitelig og følges opp
- lover og regler følges
- muligheter for å begå misligheter forebygges
- feil oppdages i tide og blir korrigert”.

Forutsetningen for at dette skal lykkes er at bedriften har et effektivt informasjonssystem som ledelsen kan hente nødvendig informasjon i forbindelse med: planlegging, organisering, styring, gjennomføring, kontroll og oppfølging av aktiviteter. Den interne kontrollen er en del av prosessen som illustreres gjennom kontroll- og styringssirkelen og den bør integreres i alle ledd, slik at kontrollen blir systematisk. Dette kan illustreres av figuren under som viser kontroll og styringssirkelen der planlegging er første ledd (Moen & Havstein, 2009).

Figur 3: Kontroll og styringssirkelen

Fritt gjengitt fra Moen & Havstein (2009, s. 65)

2.4.1 Risiko

”Risiko er det at en hendelse kan inntreffe og påvirke måloppnåelsen negativt” (COSO, 2005, s. 16).

En hendelse er en episode som påvirker måloppnåelse, og kan ha enten positive eller negative konsekvenser. Hendelser med negative konsekvenser kalles risiko og forhindrer verdiskapning eller forringer eksisterende verdier. Hendelser med positive konsekvenser kan representere muligheter. Muligheter er hendelser som kan påvirke måloppnåelse positivt (COSO, 2005).

Ethvert foretak vil være utsatt for hendelser med negative konsekvenser som kan hindre at mål blir nådd. Blant de faktorer som påvirker hvilken risikotype som kan forekomme, er størrelsen på foretaket, de rammer som er satt og de ansatte i bedriften. For å finne ut hvilken type risiko som bedriften kan utsettes for vil det være hensiktsmessig å gjøre en risikovurdering. En slik vurdering vil røpe hvorvidt bedriftens interne kontroll virker som den skal. Bedriften kan da ut fra resultatet av risikovurderingen kunne bedømme om de må ha flere eller andre kontrollaktiviteter (Moen & Havstein, 2009).

2.5 Corporate governance og NUES

Corporate governance, eller eierstyring og selskapsledelse på norsk, har flere betydninger og definisjoner. Hovedsakelig dreier det seg om hvordan interaksjonen mellom de ulike aktørene i en virksomhet vil gi størst mulig verdiskapning. Huse (2011) gir denne definisjonen:

”Corporate governance er en betegnelse for interaksjonen mellom ulike eksterne aktører, interne aktører og styremedlemmer for å styre et selskap til verdiskapning. Eiere, ledelse og ansatte vil oftest være de viktigste aktørene i tillegg til styremedlemmene” (Huse, 2011, s. 74).

Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) har utarbeidet en anbefaling for norske børsnoterte selskaper. Formålet med anbefalingen er å klargjøre rollefordelingen mellom eiere, styret og ledelse – utover gjeldende lovgivning – for å styrke tilliten til selskapet for både interne og eksterne interessenter. Anbefalingen gjelder noterte selskap, men kan benyttes av små og mellomstore selskap så langt de finner det nødvendig (NUES, 2012).

Siden NUES hovedsakelig gjelder selskap underlagt allmennaksjeloven, og da er revisjonspliktig, har anbefalingen et kapittel om bruk av revisor. Her legges det blant annet vekt på at revisor kan benyttes til andre tjenester enn de lovpålagte pliktene, og at det bør fastsettes retningslinjer for slik bruk. Styret sammen med daglig leder avlegger årsregnskap, og en aktiv bruk av revisors kunnskap og kompetanse i årsregnskapets behandlingsfase vil bedre styrets beslutningsgrunnlag.

Det anbefales også at revisor går igjennom selskapets interne kontroll minimum en gang i året. Retningslinjer for risikostyring og intern kontroll finnes i anbefalingens kapittel 10. Dette er en presisering av styrets tilsynsansvar jf. asl. § 6-13.

2.6 Revisor

Regnskapspliktige etter regnskapsloven § 1-2 (1) plikter å påse at regnskapet revideres (revl. § 2-1 første ledd). Små aksjeselskap kan imidlertid velge bort revisjon jf. als. §7-6 med mindre selskapet er pålagt revisjon i henhold til annen lov eller forskrift. Revisjon av regnskapspliktiges årsregnskap skal foretas i samsvar med bestemmelsene i revisorloven.

2.6.1 Revisors lovpålagte oppgaver

Samfunnet og næringslivet er ute etter pålitelig og sann informasjon og revisor styrker denne sannhet ved å være allmennhetens tillitsperson. Revisors skal redusere risiko som er knyttet til informasjon. For å kunne utføre denne rollen settes det krav om at revisor skal være uavhengig, objektiv og ha integritet overfor de selskaper som revideres. Det at revisor skal være uavhengig overfor de selskapene som revideres er helt essensielt i det regelverket som regulerer revisors arbeid (Siebke, 2009).

Revisorloven § 5-1 setter rammene for hva som er revisors lovpålagte oppgave. Revisor vurderer om årsregnskapet er utarbeidet i henhold til regelverket og går igjennom alle regnskapspostene og sørger for at bokføringsreglene er blitt fulgt, samt vurderer om formuesforvaltningen i et selskap er betryggende ivaretatt. Revisor bidrar til at regnskapet er til å stole på gjennom sin faglige kompetanse og god revisjonsskikk (Siebke, 2009). Revisor skal gjennom revisjonen bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil jf. revl. § 5-1 tredje ledd.

2.6.2 Rådgivningstjenester

Revisor kan ikke utføre rådgivningstjenester for klienter hvis tjenestene kan reise tvil om revisors uavhengighet og objektivitet (revl. § 4-5 første ledd). Siebke (2009) presiserer at revisjon og rådgivning skal holdes adskilt, men at grensene ofte er hårfine. Småbedrifter bruker ofte revisor som rådgiver innenfor fagområder som skatt og avgifter, utforming av interne rutiner og økonomisystemer. For disse bedriftene er revisor hovedressursen for å klare å holde seg orientert om forandringer i et komplisert, regulatorisk rammeverk (Gaudernack & Jensen, 2004). Hva som regnes som akseptabel rådgivning er definert i Revisorforskriften § 4-3. Revisor kan ikke påta seg rådgivningstjenester som strider mot loven.

2.6.3 Revisors bidrag til velkontrollert risiko

Et selskap trenger god eierstyring og selskapsledelse for god balanse mellom kost og nytte i sin risikostyring. Samtlige interessegrupper må oppfatte risikoen som velkontrollert. En velkontrollert risiko må enten være akseptert, forsikret, redusert eller unngått. Uten revisors

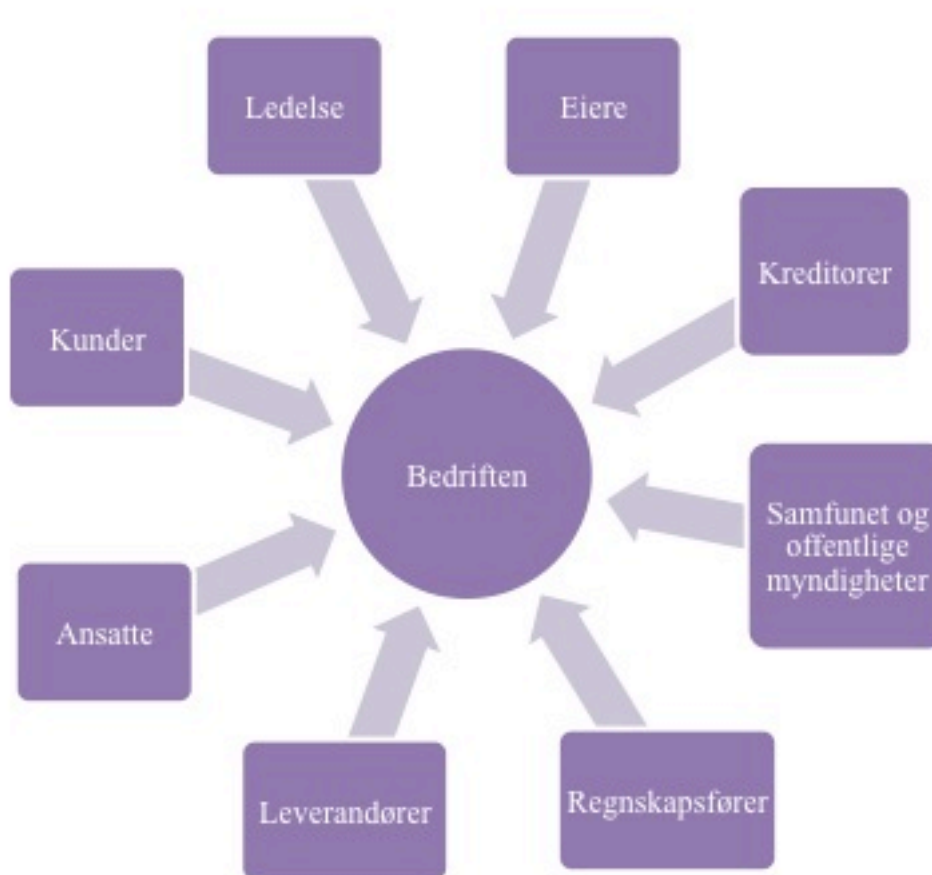
årlige bekreftelse vil ikke interessentene ha tilstrekkelig tillit til at risikoen er velkontrollert. Pwc (2011) mener at dette er den viktigste grunnen til at revisjonsplikten er lovregulert.

2.7 Interessentteori

Interessentteori handler om de personene eller gruppene som har en interesse i et selskaps handlinger (Jacobsen & Thorsvik, 2009). Freeman (1984) definerer det på følgende måte:

“A stakeholder in an organization is (by definition) any group or individual who can affect or is affected by the achievement of the organization’s objectives” (Freeman, 1984, s. 46). En interessent (stakeholder) kan være kunder, leverandører, ledelse, aksjonærer, bank og långivere, investorer, ansatte og samfunnet.

Moen og Havstein (2009) presiserer at alle interessentene til en organisasjon er opptatt av at bedriften har en god intern kontroll, slik at driften er forsvarlig og tilfredsstillende. Et foretak skal forholde seg til mange grupper og gjøre sitt beste for å tilfredsstille alle. Gruppene vil ha ulike forventninger og krav til bedriften og dermed også ulikt behov for informasjon. Eierne vil ha interesse av størst mulig kapital, og at aktiviteter er organisert slik at kapitalen anvendes best mulig. Samfunnet kan for eksempel ha interesse av at bedriften tar vare på miljøet.

Figur 4: Interessent modellen

Fritt gjengitt fra Moen & Havstein, (2009, s. 78)

2.7.1 Regnskapsfører som interessent

Regnskapsføring er av regnskapsførerloven § 2 definert som "[...] utføring av plikter etter regnskaps- og bokføringslovgivningen og utarbeidelse av oppgaver og opplysninger for oppdragsgiver som denne skal gi i henhold til lov eller forskrift". En regnskapsfører fører med andre ord regnskapet til klienter. Regnskapskontor er disponibel som rådgiver i spørsmål

relatert til regnskapet (Moen & Havstein, 2009). Det er vanlig at småbedrifter ”outsoucer” regnskapet til regnskapskontor. Ekstern føring av regnskapet er betryggende og kan være et mer lønnsomt alternativ enn å gjøre det selv.

Muligheten for redusert risiko ved ekstern regnskapsføring kan være betydelig større i motsetning til å føre regnskapet internt. Følgende risikoer kan oppstå i små og mellomstore bedrifter som fører regnskapet selv:

- risikoen for bokføring av ugyldige transaksjoner fordi en og samme person gjennomfører både transaksjoner og regnskapsarbeid
 - risikoen for at rutiner som skal sikre periodisk regnskapsrapportering ikke fungerer
 - risikoen for at rutiner i forhold til årsregnskap ikke fungerer
 - risikoen for at bedriften ikke har nok kompetanse til å føre årsregnskapet
 - risikoen for at bestemmelser i skatt- og avgiftsloven ikke blir fulgt
 - risikoen for at bestemmelsene i bokførings- og regnskapsloven ikke blir fulgt
- (Moen & Havstein, 2009, s. 102-106). (s.102 – 106)

2.7.2 Småbedrifters forhold til kreditorer

For småbedrifter vil det være vesentlig å framstå på en slik måte at de oppnår troverdighet både hos låneinstitusjoner/banker og skattemyndigheter (Buysse, 2005). Forholdet mellom bank og kunde er basert på tillit og informasjon, og årsregnskapet er en av de viktigste kildene til informasjon (Wikdahl, 2011). Småbedrifter som ikke har reviderte regnskaper kan oppleve at finansieringsmulighetene blir mindre. En kreditor som gir kreditt til et selskap uten reviderte regnskaper tar på seg en større risiko. Dette innebærer ofte at rentene blir høyere og lånebetingelsene blir mindre gunstige (Hagen & Myrstad, 2011). Wikdahl (2011) anbefaler at bedrifter tar kontakt med sin bank før en beslutning om fravalg blir tatt.

2.9 Oppsummering

I kapittel 2 har vi satt fokus på relevant teori i forhold til vår problemstilling. Som nevnt i innledningen har vi først presentert agentteorien – som er det overbyggende teoretiske perspektiv, så fortsatte vi med lovgivningen, som er en generell tilnærming av agentteorien. Tilslutt gikk vi mer spesifikt inn på styrets oppgaver, både rettet mot bedriften internt og i forhold til eksterne interessenter og revisor.

Vi har hatt et fokus på særegenheter ved småbedrifter siden de er utgangspunkt for problemstillingen. Det optimale teoretiske utgangspunktet er i mange tilfeller ikke tilpasset småbedrifter, herunder blant annet agent teori, corporate governance og NUES. Vi har imidlertid valgt å ta utgangspunkt i disse teoriene. Både fordi dette er anbefalinger som går utover loven, og fordi enkelte forfattere, som for eksempel Huse, mener det med små justeringer vil være mulig å anvende dette på småbedrifter.

3.0 Metode

I dette kapitlet vil vi begrunne vårt metodevalg og beskrive den forskningsprosessen vi har gått igjennom for å samle inn data. Her vil vi definere metode og ulike begreper som vi mener er viktige, før vi mot slutten tar opp spørsmålet om kvaliteten på vår oppgave, og tar med noen etiske betraktninger.

3.1 Metodebegrepet

Samfunnsvitenskapelig metode er hvordan man går frem på en grundig og systematisk måte for å samle inn, analysere og tolke data. Metodelæren dreier seg altså om å fortolke informasjon som analyseres og videre se om de antagelsene man hadde i utgangspunktet stemmer overens med virkeligheten. Det vil altså si at analysen kan gi rom for fortolkning som det kan utledes konklusjoner fra (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2011).

Innenfor samfunnsvitenskapelig metode framstår kvantitativ og kvalitativ metode som to vesentlige tenkemåter. Forskere er ofte uenige om hvilken tilnærming som er den beste, men som oftest er de enige om at disse to hovedtilnærmingene er nødvendige for en bred sammensatt forskning. Hvis man har ressurser til det, vil ofte en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ tilnærming være ideelt (Tjora, 2010).

Den kvantitative metoden er velegnet til bruk når forskeren er opptatt av omfanget av et fenomen, altså telling. Det er da ofte mulig å kunne trekke ut tendenser i datamaterialet. Man søker data i form av tall i stede for tekst (Tjora, 2010).

Hvis en forsker velger å bruke en kvalitativ metode i sin forskning, er den ofte basert på en deduktiv fremgangsmåte (teori og hypotesedrevet). Det vil si forskning drevet for å få oversikt og oppnå forståelse mer enn forklaring på fenomener. Forskeren fokuserer på informantens opplevelse og meningsdannelse og eventuelt hvilke konsekvenser meningene har (Tjora, 2010).

3.2 Forskningsdesignet

Forskningsdesign er alt som knyttes til en undersøkelse, hva og hvem som skal undersøkes, samt hvordan det skal gjøres (Johannessen et al., 2011).

I vår oppgave har vi valgt en kvalitativ metode fordi vi er interessert i å finne ut hvilke meninger styremedlemmene har i forhold til revisjonsplikten; altså hva som ligger bak et styrevedtak som tar stilling til hvorvidt bedriften vil fortsette med revisjon eller ikke. En slik analyse av meningsinnhold er vanlig innenfor fenomenologiske design, der forskeren er opptatt av å utforske menneskenes erfaringer med et spesielt fenomen og siden analysere meningsinnholdet (Johannessen et al., 2011). Dette passer til det perspektivet vi ønsker å ha i denne oppgaven. Vi vil ha en fenomenologisk tilnærming i vår design.

Vi har valgt å bruke semi-strukturert intervjuform. Dette fordi vi måtte ta de fleste intervjuene over telefonen og da var det viktig at gjennomføringen ble noenlunde lik, samtidig som vi prøvde å åpne for at informantene kunne komme med egne innspill. Johannessen et al. (2011) skriver at det kan være viktig å vurdere hvorfor man velger å bruke kvalitativt intervju i undersøkelsen, og nevner at mange forskere tar det som en selvfølge at intervju skal brukes. Vi vurderte å bruke kvantitativ metode, og ville kanskje fått et bredere datagrunnlag ved for eksempel å bruke en spørreundersøkelse, men på grunn av stram tidsramme valgte vi å gjennomføre en kvalitativ intervjuundersøkelse. Ved å bruke semi-strukturert intervjuguide kunne vi ha fokus på temaet, og på hvilke spørsmål vi mente vi trengte svar på. Vi hadde mulighet til å stille flere spørsmål underveis og vi kunne be informantene om å utdype svar om nødvendig.

3.3 Datainnsamling

Vi startet datainnhenting med å sette oss inn i relevant litteratur gjennom sekundærdata som bøker og artikler. På denne måten fikk vi grundigere informasjon om styrearbeid og revisors rolle i et selskap. Vi fant også interessant litteratur om eksempelvis internkontroll, interessentteori og agentteori. For å finne informasjon angående eierskap, omsetning osv. til aktuelle bedrifter, benyttet vi Brønnøysundregisteret som da kan oppfattes som sekundærdata. Denne informasjonen var først grunnlag for valg av informanter, men ble også et ledd i analysearbeidet blant annet når vi sammenlignet svarene i de to gruppene. Vi har prøvd å øke

validiteten til vår undersøkelse ved å sette svar fra informantene våre inn i en teoretisk ramme når vi analyserer meningsinnholdet.

3.4 Valg av informanter og presentasjon av bedrifter

Vi var interessert i småbedrifter som oppfyller de aktuelle kravene og kunne gjøre valg når det gjaldt revisjonsplikten. Vi måtte gjøre en såkalt strategisk utvelgelse. ”Strategisk utvelgelse vil si at forskeren først tenker igjennom hvilke målgrupper som må delta for at han skal få samlet nødvendig data” (Johannessen et al., 2011, s. 110). Vi kunne brukt et tilfeldig utvalg, men ville da risikert at informantene ikke hadde noe kunnskap om temaet. Det er mer vanlig å bruke tilfeldig utvalg ved kvantitativ tilnærming, og strategisk utvelgelse ved kvalitativ tilnærming. Vi har vært opptatt av å finne informanter som har god kunnskap om temaet og kan bidra til å belyse forskningsspørsmålet. Derfor har vi satt opp disse kriteriene:

- Aksjeselskap som er dekket av den nye lovendringen.
- Geografisk avgrensning: Bodø kommune og Rennebu kommune.
- Ikke nylig oppstartede bedrifter.

Det er vanskelig å avgjøre på forhånd hvor mange informanter man trenger å intervju. Det finnes ingen øvre eller nedre grense på utvalgsstørrelsen. Hvor stort utvalg man har er avhengig av problemstillingen (Johannessen et al., 2011). Ut fra vår problemstilling har vi valgt å dele opp våre informanter i to grupper, hvor den ene gruppen er styremedlemmer som sitter i et selskap hvor de har valgt bort revisor. Den andre gruppen er styremedlemmer for selskaper som har valgt å fortsette med revisor. Til sammen har vi plukket ut 16 informanter, 8 i hver gruppe.

Vi valgte å bruke Brønnøysundregisteret for å finne bedrifter som passet til de kriteriene vi har satt opp. Når det gjelder geografisk avgrensning valgte vi å ta de hjemkommunene som vi kommer fra. Det har gjort tilgangen til informanter lettere.

Da de enkelte bedriftene var valgt og identifisert, fant vi det naturlig å kontakte daglig leder først, og gjennom dem få kontakt med styreleder. Skulle det vise seg å være andre personer disse mente ville kunne belyse problemstillingen vår bedre, ville dette forhåpentligvis komme fram under henvendelsen.

Det er flere måter å rekruttere informanter på. Vi valgte å ta kontakt over mail og telefon. I henvendelsen la vi fram problemstillingen vår og spurte om de kunne tenke seg å være våre informanter.

Tiden ble en stor utfordring da vi skulle rekruttere informanter. Det var svært mange bedrifter hvor styreledere ikke ville stille til intervju. Årsaken til dette var ofte at de ikke hadde tid, eller var borte på ferie, noen følte også at de ikke hadde nok kunnskap om temaet til å kunne delta. Etter å ha kontaktet mer enn 50 bedrifter sto vi igjen med 16 positive svar, men det viste seg at den ene bedriften var umulig å få videre kontakt med, slik at vi ikke fikk gjennomført det siste intervjuet. Vi endte opp med 15 bedrifter som opererer i ulike bransjer:

- Butikkdrift/blomsterhandel
- Fotograf
- Grafisk design/media
- Bilverksted
- Elektriker
- Kantinedrift
- Arkitekttjenester
- Bedriftsrådgivning
- Frisør
- Turisme

3.5 Intervjuprosessen, transkripsjon og dataanalyse

I arbeidet med intervjuguiden benyttet vi aktuell teori og kunnskap vi hadde fått gjennom studiet. Ut fra dette utformet vi spørsmålene. Ingen av oss har erfaring fra styrearbeid eller bedriftsledelse så derfor valgte vi å trekke inn forskjellige begreper/områder som vi tenkte kunne ha betydning for den aktuelle beslutningen våre informanter hadde tatt angående revisjonsplikten.

Intervjuene ble som nevnt gjennomført via telefon eller ved personlig oppmøte. Vi brukte lydopptaker for å sikre at dataene ble så nøyaktig som mulig. Vi erfarte at analysen begynte allerede mens vi gjennomførte intervjuene. Vi måtte stadig tenke over og vurdere hvorvidt svarene vi fikk var hensiktsmessige.

Intervjuene ble transkribert i sin helhet kort tid etter gjennomføring. Dette valgte vi å gjøre fordi det gav oss en helhetlig og presis tekst av det våre informanter fortalte. På denne måten kom det klart fram hva informantene ønsket å dele med oss. I forkant av intervjuene sendte vi også ut en intervjuguide til våre informanter som ønsket dette.

Etter transkriberingen startet vi kodingsprosessen av materialet. Koding reduserer og strukturerer store intervjuetekster, og er en av de vanligste formene for dataanalyse (Kvale & Brinkmann, 2009). I kategoriseringsprosessen brukte vi intervjuguiden som utgangspunkt. Ved å kategorisere intervjuuttalelsene kom vi fram til flere relevante nøkkelbegreper som kunne knytte informantenes svar opp mot problemstillingen. Vi valgte å sette opp en tabell for hver av de to gruppene (med og uten revisor). Tabellen besto av tre kolonner: Svarene fra hver informant ble plassert under de forskjellige nøkkelbegrepene i den første kolonnen. I den andre kolonnen trakk vi ut det vi mente var viktigst i intervjuene samt egne betraktninger. Innholdet i lange setninger ble forkortet. I den siste kolonnen forsøkte vi å knytte relevant teori til empirien. Måten vi har valgt å strukturere datamaterialet på er inspirert av Dalen (2011):

Nøkkelbegreper	Meningsfortetning og tolkning	Aktuell teori
Svarene fra informantene		

Tabell 1: Struktureringsarbeidet

Ved og strukturerte datamaterialet på denne måten ble det enklere for oss å se etter meningsbærende utsagn for å bygge opp ny forståelse. Det ble også mulig å sammenligne svarene, i tillegg til at vi nå kunne knytte svarene opp mot teorien.

3.6 Reliabilitet og validitet

For å finne ut om kvaliteten på datamaterialet er det spesielt to kriterier som brukes i kvalitative undersøkelser – reliabilitet og validitet.

3.6.1 Reliabilitet

Reliabilitet er knyttet opp mot dataens pålitelighet og er et grunnleggende spørsmål innenfor all forskning. Reliabilitet handler også om hvordan data brukes og hvordan de samles inn, samt hvordan data blir bearbeidet og tolket (Johannessen et al., 2011).

Vi har gjennomført en kvalitativ intervjuundersøkelse, noe som kan gjøre det vanskelig for oss å dokumentere dataens reliabilitet. Tiltak som i følge Ryen (2002) skal bidra til å styrke denne er å ta opp alle intervjuene på bånd, redegjøre for prosessen ved innsamling av data og notater, og ikke bare presentere korte oppsummeringer. Som nevnt tidligere har vi valgt å ta opp alle intervjuene med båndopptaker og transkribere dem i sin helhet.

Videre behandles ofte reliabilitet i sammenheng med spørsmål om hvorvidt en undersøkelse kan reproduseres på andre tidspunkt, av andre forskere med samme resultat (Kvale & Brinkmann, 2009). I kvalitative undersøkelser kan man sjelden reprodusere med samme resultat, fordi det som kommer fram er noe som gjelder akkurat der og da. I vårt tilfelle har vi ganske mange informanter, men utvalget er for begrenset til å kunne trekke endelige konklusjoner. Vårt håp er derfor at denne oppgaven kan gi litt mer kunnskap om det temaet vi har valgt.

Arbeidsmetoden og den praktiske gjennomføringen blir tydelig beskrevet gjennom hele oppgaven og dette tror vi kan bidra til å styrke undersøkelsens pålitelighet.

3.6.2 Validitet

Validitet er et kvalitetskrav som kan være tilnærmet oppfylt. Det kommer av det engelske ordet validity som betyr gyldighet (Johannessen et al., 2011). Det handler om hvorvidt dataene er gyldige med tanke på problemstillingen som skal besvares.

Å se på de metodiske valgene i et kritisk lys, vil si å se på om den måten datainnsamlinga har foregått på er hensiktsmessig i forhold til å få svar på problemstillinga. Materialet var omfattende og mange valg måtte tas underveis. Det ble derfor vesentlig å stadig ha problemstillinga i minnet. Det at vi har vært to som har jobbet tett sammen mener vi er en fordel og styrker validiteten fordi vi begge har deltatt i nesten alle ledd og blitt kjent med hele prosessen. Derfor kunne vi være hverandres kritiker i positiv forstand (Dalen, 2011).

Intervjuguiden legges ved oppgaven for å vise relevansen i forhold til problemstillinga.

3.7 Metodekritikk

Vi kan i ettertid av intervjuene bemerke oss svakheter med intervjuguiden. Vi har brukt en del ord og faglige uttrykk som til dels ikke virket kjent hos flere av informantene. Dette kom nok av at ikke alle hadde en økonomisk utdanning. I forbindelse med spørsmålene om intern kontroll og risiko fikk vi i noen tilfeller ikke forklart godt nok hva vi mente med f.eks. risikovurdering. Internkontroll og risikovurdering ble i hovedsak knyttet til regnskapsføring og regnskapsrutiner. Med andre ord; vi observerte fagtermologibarrierer.

Vi oppdager også at flere informanter hadde svart kort «ja eller nei» på enkelte spørsmål, kanskje vi kunne fått bedre svar hvis vi hadde vært flinkere med å følge opp med utdypende spørsmål.

Det kan muligens svekke undersøkelsen at vi måtte gjennomføre noen av intervjuene over telefon, mens andre kunne vi ta ved personlig oppmøte. Likevel mener vi at vi har fått et fyldig intervjumateriale som gir svar på problemstillingen.

3.8 Etske betraktninger

I følge Kvale & Brinkman (2009) bør forskeren gjennom hele forskningsprosessen vurdere etiske spørsmål i forhold til informantenes integritet.

Å gjennomføre et forskningsprosjekt forutsetter at informantene får alle opplysninger om intervjuundersøkelsen og at personlige opplysninger blir behandlet konfidensielt. Det er også viktig at datamaterialet blir behandlet på en forskriftsmessig måte.

Innholdet i denne studien er ikke beregnet å være av spesiell sensitiv natur, men vi må likevel tenke over hvordan vi skal presentere materialet for at det ikke skal kunne spores til den enkelte informant.

Ingen av våre informanter gav uttrykk for usikkerhet i forbindelse med opptak av intervjuene og vi fikk ikke inntrykk av at de følte ubehag ved denne måten å gjennomføre intervjuene på. Det er likevel vårt ansvar å sørge for at lydopptakene og de nedskrevne, transkriberte intervjuene blir oppbevart på en forsvarlig måte slik at ikke andre/uvedkommende får tilgang til råmaterialet. Ved avslutningen av arbeidet med oppgaven vil alt dette bli slettet og tilintetgjort.

4.0 EMPIRI OG ANALYSE

I dette kapitlet vil vi presentere resultatene fra undersøkelsen og prøve å svare på problemstillingen:

Hva legger styret vekt på når de skal beslutte hvorvidt virksomheten skal bruke lovpålagt revisor eller ikke?

Vi har valgt å bruke en form for tematisk framstilling hvor vi presenterer våre funn under nøkkelbegreper som vi har brukt i intervjuguiden. Siden vi har to informantgrupper er det naturlig å sammenligne svarene under hvert nøkkelbegrep/tema for å se om vi kan finne holdepunkter som gir oss bedre forståelse for den beslutningen styrene har tatt i forbindelse med revisjonsplikten. Vi har i den forbindelse valgt å anvende kvantifisering av visse data for å belyse forskjellige sider som vi mener kan ha betydning for vår problemstilling (Dalen 2011). Videre har vi valgt å bruke mange sitater fra våre informanter i teksten fordi vi mener dette formidler vårt resultat på en best mulig måte.

Vi vil bygge kapitlet opp rundt disse faktorene som vi mener belyser vår problemstilling:

- Oversikt over eierstruktur, antall ansatte, styresammensetning m.m.
- Kompetanse og erfaring
- Kontakt med interessenter
- Internkontroll og risikovurdering
- Kostnad og nytte - betydning av råd og veiledning

Som nevnt i metodekapitlet har vi to grupper av informanter. En gruppe som fortsatt har revisjon og en gruppe som har valgt å ikke ha revisjon. Når vi i oppgaven refererer til gruppe I(m), vil det være de bedriftene som fortsatt har revisor, mens gruppe II(u) er de som har valgt bort revisor. Gruppe I(m) består av 7 bedrifter, mens gruppe II(u) består av 8 bedrifter. På grunn av anonymisering av våre informanter vil vi utelukkende referer til "han".

4.1 Bedriftenes styresammensetning, eierstruktur og omsetning

Vi benyttet som nevnt informasjon fra Brønnøysundregisteret for å finne bedrifter som kunne brukes i vårt forskningsprosjekt. Vi er klar over at ikke alle opplysninger er like oppdaterte. I løpet av intervjuene oppdaget vi at det i ett av selskapene var skjedd forandring av eierskap. Vi har likevel valgt å benytte oss av den oversikten vi fant der når det gjelder styresammensetning, eierskap, omsetning og antall ansatte da det ikke kom fram andre endringer i løpet av intervjuene. Vi fant ut følgende (se tabell 2 og 3):

I gruppe I(m) (7 selskaper) varierer antall medlemmer i styrene fra ett medlem til et styre som har hele elleve medlemmer. To av selskapene har eneaksjonærer, mens ett av selskapene eies av et annet selskap (morselskap). To selskaper har delt eierskap mellom styreleder/daglig leder og varamedlem. I ett selskap er eierskapet delt mellom tre eiere hvorav daglig leder/styreleder har aksjemajoriteten. Det siste selskapet har elleve eiere og det er det som også har elleve medlemmer i styret. Det er spredning i driftsinntekter fra ca. 2,3 millioner kroner til ca. 4,3 millioner kroner. Gjennomsnittet her er rundt 3,2 millioner. Selskapet som har ett styremedlem har omtrent like stor omsetning som selskapet som har elleve medlemmer i styret.

I gruppe II(u) varierer størrelsen på styret fra 1 til 5 medlemmer. Omsetningen ligger fra 669 000 til ca. 4,5 millioner kroner, men med gjennomsnitt på ca. 2,4 millioner kroner. Det selskapet som har flest styremedlemmer har lavest omsetning. To av åtte informanter er eneaksjonær, styreleder og daglig leder. Tre av åtte er daglig leder og styreleder og deler aksjene med ett styremedlem (50 % av aksjene hver). De tre resterende selskapene har følgende organisering; I ett av selskapene er det tre medlemmer i styret, disse er også eiere. Ett av medlemmene er daglig leder. I den andre bedriften er det også tre medlemmer i styret. Styreleder er ikke eier, men eierskapet er delt mellom daglig leder som er styremedlem og et annet medlem av styret, samt at et annet selskap eier 20 % av aksjekapitalen. I den siste bedriften er det fem styremedlemmer og eierskapet er delt mellom ti forskjellige selskaper/personer. Det er i hvert fall ett av styremedlemmene som også er eier, men her var det vanskelig å finne ut hvorvidt de andre er eiere, da de kan være eiere av eierselskapene. Vi har ikke funnet ut at det er nødvendig å finne ut hvem som eier de forskjellige eierselskapene.

Gruppe I (uten revisor)

Eierandeler	Styresammensetning	Ansatte	Driftsinntekter	Revisor og regnskapsfører
Styreleder/ daglig leder 65 % Varamedlem 35 %	2	1	2 814 000	revisor
11 eiere 9,09 % og styremedlem 9,09	11	5	3 595 000	Regnskapsfører og revisor
Daglig leder/ styreleder 51 % Annen eier 15 % Varamedlem 34 %	2	5	3 033 000	Regnskapsfører og revisor
Daglig leder / styreleder 50 % Varamedlem 50 %	1	5	3 478 000	Regnskapsfører og revisor
Daglig leder/ styreleder 100 %	2	3	2 338 000	revisor
Morselskap 100 %	4	10	2 650 000	Regnskapsfører og revisor
Daglig leder / styreleder 100 %	3	5	4 346 000	Revisor og regnskapsfører

Tabell 2: Gruppe I (med revisor)

Gruppe II (valgt bort revisor)

Eierandeler	Styresammensetn.	Ansatte	Driftsinntekter	Regnskapsfører
Daglig leder 40 % Styreleder 40 % Annet selskap 20 %	3	3	2 263000	X
Styreleder 33,33 % Styremedlem 33,3 % Styremedlem 33,3 %	3	4	2 135000	X
Styreleder / dagligleder 50 % Styremedlem 50 %	2	2	2 213000	X
Daglig leder / styreleder 100 %	1	4	2 336000	X
Styreleder 50 % Styremedlem 50 %	2	2	2 894000	X
Daglig leder / styreleder 100 %	1	5	4 528000	X
Styreleder 50 % Styremedlem 50 %	2	2	2 105000	X
Styremedlem 10 % 9 andre selskaper 10 % hver	5	3	669000	X

Tabell 3: Gruppe II (uten revisor)

4.1.1 Forskjeller og likheter i gruppene når det gjelder omsetning

I gruppe II(u) er det en bedrift som har atskillig lavere omsetning enn gjennomsnittet, og mye lavere enn den bedriften som har lavest omsetning i gruppe I(m):

Gruppe I (m)	2 338 000 NOK
Gruppe II (u)	669 000

Tabell 4: Lavest omsetning

Høyest omsetning i begge gruppene er nokså lik, det skiller bare 182 000 NOK:

Gruppe I (m)	4 346 000 NOK
Gruppe II (u)	4 528 000 NOK

Tabell 5: Høyest omsetning

Den totale omsetninga i gruppene ligger på:

Gruppe I (m)	22 254 000 NOK
Gruppe II (u)	19 143 000NOK

Tabell 6: Total omsetning

Vi kan ut i fra tabellene over se at bedriftene med høyest og lavest omsetning begge befinner seg i gruppe II(u). Gruppe I(m) har til tross for mindre antall bedrifter høyere omsetning enn gruppe II(u). Dette peker på at omsetningen er mer jevnt fordelt.

I gruppe II(u) er det stor forskjell på topp og bunn. Den gjennomsnittlige omsetninga i gruppe I(m) er omtrent 800 000 NOK høyere enn gruppe II(u). Det at den gjennomsnittlige omsetninga er større i gruppe I(m) kan ha betydning for styrenes beslutning. Vi ser videre at det i begge gruppene er en bedrift som har en omsetning på over 4 millioner. Hvorfor det bare er den ene av disse bedriftene som har valgt revisjon kan ikke tolkes ut i fra tallmaterialet. I intervjuene kommer det fram at den virksomheten som har valgt revisjon har gjort det fordi de

regner med større omsetning, mens den andre virksomheten velger bort revisjon for å spare penger.

4.1.2 Forskjeller og likheter i styresammensetning

Som vi har pekt på i teorikapittelet side 5 skiller aksjeloven mellom eierrollen, styrerollen og daglig lederrollen. I småbedrifter er det ofte en og samme person som innehar alle rollene; våre bedrifter er ingen unntak (se tabell 7). Det er færre selskaper i gruppe II(u) som har samme person som styreleder og daglig leder. Forskjellen på gruppene er imidlertid ikke så stor at vi kan si om det har hatt betydning for beslutningsgrunnlaget. Vi kan uansett tenke oss at det kan være vanskelig å sitte med alle tre hattene (eier, styreleder og daglig leder) og at det dermed kan være betryggende å ha revisor som støtte. Alle bedriftene i gruppe II(u) har regnskapskontor, og det kan tenkes at regnskapskontoret er god nok støtte for disse bedriftene.

Gruppe I (m)	5 selskaper
Gruppe II (u)	3 selskaper

Tabell 7: Styreleder og daglig leder er samme person

	Totalt	Gjennomsnitt	Færrest	Flest
Gruppe I(m)	25 styremedlemmer	3,6 st. medlemmer	1 styremedlem	11 styremedlemmer
Gruppe II(u)	19 styremedlemmer	2 st. medlemmer	1 styremedlem	5 styremedlemmer

Tabell 8: Styresammensetning

Styresammensetningen viser at gruppe I(m) har flere medlemmer totalt, men dette kommer i hovedsak av at det ene styret har forholdsvis mange styremedlemmer i forhold til de andre selskapene. Gjennomsnittlig antall styremedlemmer er nokså likt, gruppe I(m) har 1,6 personer mer, men dette kommer av at styret på 11 drar opp snittet. Hvis vi sammenligner median og typetall kommer begge gruppene ut med 2 medlemmer både på typetall og median.

Vi tolker dette som at styresammensetning kanskje ikke har hatt direkte betydning for beslutningsprosessen, da størrelsen på styrene ikke avviker i særlig grad når vi ser bort fra styret som har 11 medlemmer.

4.1.3 Forskjeller og likheter når det gjelder eierstruktur og antall ansatte

Eierstruktur	Eneaksjonær	2 eiere	3 eiere	10 eiere	11 eiere
Gruppe I(m):	3 bedrifter	2 bedrifter	1 bedrift		1 bedrift
Gruppe II(u)	2 bedrifter	3 bedrifter	2 bedrifter	1 bedrift	

Tabell 9: Eierstruktur

Eierstrukturen ser ut til å være omtrent lik i begge gruppene. Selvsagt er det noen mindre forskjeller, men ikke store avvik som virker betydningsfulle. I begge gruppene er det en bedrift med høyt eiertall som skiller seg ut fra de andre, henholdsvis 10 og 11 eiere.

Senere i oppgaven vil det komme fram at eierstruktur hadde betydning for fortsatt valg av revisjon for bedriften med 11 eiere. Det kommer også fram at en familiebedrift med 2 eiere hadde valgt revisor av samme grunn. Eierstrukturen ser ut til å være en variabel som kan ha betydning for fortsatt valg av revisjon.

	Totalt i antall ansatte	Gjennomsnittlig antall
Gruppe I(m)	34	4,9
Gruppe II(u)	25	3,1

Tabell 10: Antall ansatte

Ansattoversikten har vi hentet hos Brønnøysundregisteret og har ikke kommet fram under intervjuprosessen. Det er vanskelig å tolke om antall ansatte har hatt betydning for beslutningen i forhold til revisjon. Ett av kriteriene for å velge bort revisor er at antall ansatte ikke skal overstige 10 personer. En bedrift i gruppe I(m) har 10 ansatte; denne bedriften har også annonsert et ønske om vekst. Det er derfor vanskelig å vite om antall ansatte hadde betydning for valget. Gruppe I(m) har flest ansatte, men forskjellen fra gruppe II(u) er ikke stor nok til å se et mønster i tallmaterialet.

4.2 Kompetanse og erfaring

I et samfunn som stadig blir mer komplisert når det gjelder lover og regler og systemer for rapportering blir det viktig å være oppdatert og ha kunnskap for å nå de mål som fastsettes. Det er til stadighet endringer i både lovgivning og andre forskrifter og anbefalinger. Det har bare de to siste årene blitt gjort store endringer i forhold til revisjonsplikt for små selskaper, og endring i loven om minstekrav til aksjekapitalen.

Inngangsterskelen for å starte aksjeselskap har blitt lavere etter lovendringen i aksjekapital – som nevnt på side 5 har minstekravet for aksjekapitalen blitt satt ned fra 100 000 til 30 000. Vi oppfatter også at det skal bli enklere å starte aksjeselskap etter endring i revisjonsplikten for de minste selskapene. Vår oppgave har ikke tatt for seg endringen i aksjekapital, men det er ikke utenkelig at disse lovendringene utfyller hverandre. Personer som har en forretningsidé vil etter lovendringene kunne ha lavere terskel for å starte en virksomhet. For eksisterende bedrifter som oppfyller kriteriene for fravalg skal det gis en mulighet til å senke kostnadene, slik vi forstår finansminister Sigbjørn Johnsen⁴.

Kan det tenkes at en lavere inngangsterskel gir en fortere avvikling for mange bedrifter fordi forretningsideen ikke er bærekraftig? En av våre informanter fra gruppe II(u) delte sine meninger med oss om dette:

Dessverre så vet jeg at det er mange som starter opp bedrifter uten noe økonomisk bakgrunn i det hele tatt [...]Det tror jeg har mye med at de ikke vet hva de begir seg ut på. Fallgruvene har åpnet seg lenge før de ser dem selv.

En informant fra gruppe I(m) kom med følgende kommentar:

Jeg synes det er en riktig beslutning å få flere til å starte firma i og med at aksjekapitalen er satt ned til 30 000 og revisjonsplikten er borte, så kan man jo spare litt risiko. Motivasjonen til å starte AS er høyere siden man kan minske personlig risiko ved konkurs, og spare påkjønning til de man bor sammen med.

⁴ Som nevnt i innledningen

Ut fra utsagnene over kom vi på tanken om å undersøke hvorvidt kompetanse/utdanning og erfaring/realkompetanse hadde betydning for valg eller fravalg av revisor.

Gruppe I(m)

Det var flere av informantene i gruppe I(m) som mente at de hadde god kompetanse, slik som denne informanten påpeker:

Både kona og jeg har kompetanse, men ønsker å plassere ansvaret på en ekstern person.

Det kom fram at deres kompetanse var knyttet til lang erfaring i bedriften og flere informanter fortalte om det samme, jf. denne styrelederen:

Har selv jobbet som daglig leder i xxx i mange år, og daglig leder har også god kompetanse gjennom lang arbeidserfaring.

Denne informanten presiserte at god kompetanse og erfaring innad i bedriften ikke påvirket beslutningen om revisjon. Dette ble også nevnt av en annen informant.

Flere informanter uttrykte at de har stor tillit til revisor og en av dem uttrykte skepsis i forhold til den kunnskapen regnskapsfører bidrar med:

Også på grunn av den interne kompetansen så trenger man en partner ganske ofte. Det er litt sånn mangelfull kunnskap blant regnskapsførere ofte på en del ting.

Revisor ble sett på som en partner av denne informanten som mente at de hadde for lav/mangelfull intern kompetanse. Denne informanten fortalte videre at revisor regelmessig stakk innom for å ta en kopp kaffe. På denne måten ga han inntrykk av å være interessert i bedriften, og man kan tenke seg at dette var viktig for denne informanten. For øvrig fortalte han at slett ikke alle revisorer oppfører seg slik. Informanten har tidligere vært styremedlem i en annen bedrift der de følte seg direkte motarbeidet av revisoren.

En annen av informantene svarte at de fortsatte revisjon mye på grunn av for lav kompetanse innenfor området regnskap og skatt. Denne bedriften hadde tidligere ekstern regnskapsfører,

men velger nå å føre regnskapet selv. Informanten bruker revisor som en støttespiller og opplever at det er mye hjelp i revisors kompetanse.

Gruppe II(u)

Flere informanter uttrykte samme meningsinnhold som denne informanten:

Vi har ingen kompetanse innenfor dette området. Trygt å ha regnskapsfører. Da vet man at regnskapet blir ført riktig og trenger ikke bekymre seg for feil.

Informantene hadde stor tiltro til at regnskapsfører bidrar med nødvendig kompetanse til bedriften. Enkelte informanter mente at realkompetanse, sammen med regnskapsførers kompetanse, veide tungt nok til å velge bort revisjon, og at dette var med på å påvirke beslutningen:

Har rimelig god oversikt, er ikke så store forhold. Når man har ført regnskap i alle år lærer man litt. Litt peiling har jeg.

Et par informanter fortalte at de var utdannet siviløkonom og en av dem har også jobbet som revisor tidligere. Denne informanten kunne videre fortelle at revisor faktisk hadde oppdaget en regnskapsfeil tidligere, men at de likevel valgte å kutte ut denne tjenesten etterpå, da nytten ikke overgikk kostnadene.

4.2.1 Forskjeller og likheter når det gjelder kompetanse og erfaring

Våre informanter formidlet at det var forskjellig kompetanse og erfaring i foretakene. Noen mente de hadde god kompetanse, mens andre uttrykte usikkerhet og mente de manglet kompetanse når det gjaldt regnskap og skatteregler. Dette gjaldt begge gruppene. Vi har ikke funnet at det var stor forskjell på kompetansenivået i de to gruppene. Den interne kompetansen i bedriften ser likevel ut til å være en faktor med viss betydning for de som har valgt å fortsette med revisor.

Vi observerer at i gruppe II(u) ble regnskapsfører antatt å inneha den kompetanse som bedriften har behov for. Mens denne tillitten i større grad er knyttet til revisor for bedriftene i gruppe I(m). Mange informanter uttrykte at de er opptatt av oppdatert informasjon, og at det

tar for mye tid å sette seg inn i alt selv. Regnskapsfører og revisor er med andre ord viktige faktorer for å innhente denne informasjon.

Noen av informantene mente det går mye tid til administrativt arbeid, som tilrettelegging/forberedelse av regnskapsrapporteringer, og at det er vanskelig å holde seg oppdater på lover og forskrifter uten å forsømme andre arbeidsoppgaver. I 2.7.1 – Regnskapsfører som ekstern interessent – kommer det fram at det kan være risiko knyttet til mangelfull kompetanse ved regnskapsføring i småbedrifter. De fleste småbedrifter er klar over dette og ”outsourcer” utarbeiding av regnskapet, også her er våre bedrifter ingen unntak. I tillegg til at regnskapet med rimelig sikkerhet blir ført riktig, får de også frigjort tid til å gjøre de arbeidsoppgaver de aller helst vil gjøre.

4.3 Kontakt med interessenter

Fra teorikapittelet s.15 vet vi at en interessent er en person eller gruppe som har interesse i selskapet. Et revidert regnskap gir interessentgruppene en større sikkerhet for at bedriften opererer innenfor velkontrollerte former. Vi spurte informantene om de hadde vært i kontakt med eksterne interessenter før de tok beslutningen angående bruk av revisor eller ikke.

Gruppe I(m)

Styreleder i en av bedriftene vi intervjuet kunne fortelle at de hadde jobbet med en refinansiering i 2011. I denne forbindelse kontaktet de banken for å undersøke hvordan de stilte seg til fravalg av revisor. Banken mente det ville bli vanskeligere å få krav på belåning og refinansiering uten revisor.

Fra teorikapittelet vet vi at agentteorien er best tilpasset store bedrifter. Gjeldsfinansieringen i småbedrifter kan derimot være av så stor betydning at det resulterer i andre prinsipaler enn eierne. Utsagnet fra vår informant kan vise til nettopp dette. Banken, en ekstern långiver, har stor interesse i selskapet på grunn av finansiering, og kan derfor opptre som en prinsipal for bedriften. Informanten forteller videre at de ville fått en vanskeligere dialog med banken om regnskapene ble besluttet ikke revidert.

Samme informant kunne også fortelle at de hadde droppet en del kunder og leverandører på bakgrunn av at de ikke hadde revisor. Dette kom av dårlige erfaringer med regnskapskontor,

da de mente de har for mangelfull kompetanse. De opplevde at regnskapsførere har for mange arbeidsoppgaver og rapporteringer i forhold til frister som må overholdes, og mangler den kompetansen som revisor har.⁵

Vi har byttet regnskapskontor to ganger de siste tre årene [...] Vi er litt skeptiske på de som ikke har revisor.

Selv om denne bedriften har et nært forhold til nåværende regnskapskontor, ble det ikke brukt som økonomisk rådgiver i like stor grad som revisor. Dette står i kontrast til en av de andre informantene vi snakket med:

Vi rådførte oss med regnskapskontor, og de mente at fravalg av revisor ikke ville lønne seg om vi skulle bikke over 5 millioner.

Denne bedriften har ligget på omsetning mellom 4 og 5 millioner kroner og spørsmålet om fortsatt revisjon har vært oppe til diskusjon gjentatte ganger. Og etter rådføring med regnskapskontor kom de frem til at besparelsen på fravalg ikke ville utgjøre store forskjeller siden regnskapskontoret ville fått flere arbeidsoppgaver. Fravalg kunne også fort bli en dyrere prosess enn å beholde revisor hele tiden.

De andre fem informantene i gruppe I(m) hadde ikke rådført seg med eksterne interessenter.

Gruppe II(u)

I gruppe II(u) viste det seg at de fleste hadde vært i kontakt med eksterne interessenter før beslutningen om fravalg av revisor ble tatt. Disse interessentene var bank og regnskapskontor. Som nevnt i litteraturen ovenfor kunne Moen & Havstein (2009) konstatere at en bedrift har mange interessenter å forholde seg til, og disse vil ha ulike forventninger og krav til bedriften. Det vil dermed også oppstå ulike behov for informasjon.

⁵ Henviser til sitat side 35.

De fleste hadde kontaktet regnskapskontoret for å få råd angående revisjon eller ikke revisjon. Ingen regnskapskontor hadde noen innvendinger og mente det ikke ville være noe problem å velge bort revisor. Mange informanter kunne fortelle at de har et nært forhold til regnskapskontoret. Slik som det denne informant gir uttrykk for:

Jeg spurte regnskapsføreren hva han synes om det. Han sa at han gjør samme type jobb som revisor, så da stoler jeg på at det var et greit valg å gjøre.

En informant var i kontakt med banken for å forsikre seg om at banken ikke hadde noe krav om revisjon. Banken hadde ingen krav eller innvendinger på dette, dermed valgte bedriften bort revisor.

4.3.1 Forskjeller og likheter når det gjelder bruk av eksterne interessenter

Vi ser at de fleste av informantene i gruppe I(m) ikke hadde rådført seg med eksterne interessenter. Dette ble nevnt av kun to informanter, som hadde vært i kontakt med bank og regnskapsfører. Vi tolker dette som at de fleste bedriftene i gruppe I(m) mente de hadde nok informasjon og begrunnet sin beslutning ut fra andre hensyn som vi har nevnt og kommer til å nevne i den videre analysen. De som tok kontakt med interessenter fikk råd om å fortsette med revisor.

I gruppe II(u) ser vi at de fleste hadde kontaktet regnskapskontor/regnskapsfører for å få råd, mens en informant hadde vært i kontakt med banken. Vi tolker det slik at beslutningsspørsmålet om fravalg av revisor naturlig nok førte til usikkerhet, og bedriftene hadde derfor behov for profesjonelle råd.

I begge gruppene hadde det vært kontakt med bank eller regnskapskontor og svarene var forskjellige; noen ble rådet til å fortsette med revisor, mens andre ble rådet til å kutte ut revisor. Vi tolker det slik at regnskapsførernes råd ble gitt ut fra blant annet forventet omsetning, noe som i ett av tilfellene ble sagt. Omsetningen lå i dette tilfellet mellom 4 og 5 millioner kroner. Når det gjelder råd fra bank, kan man tenke seg at banken i det tilfellet hvor de rådet bedriften til fortsatt revisjon, var opptatt av egen risiko ved eventuelle lånetilsagn. Dette stemmer med teorien vi har referert til ovenfor, om at finansieringsmulighetene til småbedrifter kan bli mindre om de ikke har reviderte regnskap. Småbedrifter som ikke har

revidert regnskap kan også oppleve at lånebetingelsene blir mindre gunstige, da en kreditor tar på seg en større risiko hvis regnskapet ikke er revidert (Hagen & Myrstad, 2011).

4.4 Bedriftenes forhold til intern kontroll og risikovurdering

Aksjeloven § 6-12 påpeker at styret har ansvar for den interne kontrollen i virksomheten. Dette er et verktøy for styring og kontroll. Denne kontrollfunksjonen henger nært sammen med risikovurdering. De siste årene har det vært kraftig påminnelse til bedriftsledere og investorer om at all forretningsvirksomhet er forbundet med risiko⁶. Risikovurdering er en type vurdering som det enkelte foretak bør gjøre fordi det kan påvirke mulighetene til å oppnå de mål som foretaket har. Risikofaktorene vil da være grunnlaget for bestemmelsen om hvilke kontrollrutiner som vil være nødvendig.

Våre informanter gir inntrykk av å knytte intern kontroll og risikovurdering kun til rutiner i forhold til regnskapsføring og regnskapsrapportering. Dette kan på en måte forsvares ettersom det er regnskapet som først og fremst er grunnlaget for deres kontakt med revisor.

Gruppe I(m)

Flere av informantene kunne fortelle oss at intern kontroll ikke var en faktor de hadde vektlagt i særlig stor grad, til tross for at man som styremedlem har et ansvar for intern kontroll i bedriften.

Er klar over ansvaret, men det var ikke en del av beslutningsprosessen.

Det er en liten bit av det, men ikke avgjørende. Å si at revisor påvirket dette er nok å ta litt i.

En av informantene kunne fortelle at den interne kontrollen i deres bedrift lett ble oversett til fordel for daglig drift. Styreleder jobber tett på de ansatte og er engasjert i den daglige driften, og synes derfor det er vanskelig å følge opp med den interne kontrollen.

Om noen kunne utarbeidet et godt system for intern kontroll for småbedrifter som gjør risikostyring lettere, hadde jeg vært fornøyd.

⁶ Enron og andre skandaler har minnet oss på dette.

Det denne informanten sier kan knyttes til det vi har pekt på i teorikapittelet; at det kan være vanskelig å inneha mange roller fordi det lett kan oppstå feil hvis en og samme person skal godkjenne og bokføre transaksjoner. Fordi det er vanskelig å ha en god arbeidsdeling når det er få personer involvert, kan dette skje når ikke eksternt regnskapskontor er engasjert (Moen & Havstein, 2009). Normalt vil forholdene i en slik liten virksomhet være rimelig oversiktlige, men det er tydelig at denne informanten, som ikke har regnskapsfører, savner kontrollrutiner.

Informanten la likevel vekt på at bedriften ikke regnet den interne kontrollen som betydningsfull for valget om å fortsette med revisjon.

På spørsmål om risikovurdering kom det frem at dette var en faktor de fleste ikke hadde vektlagt på beslutningstidspunktet. Vi fikk ganske mange klare ”nei”, slik som denne informanten uttrykker det:

Nei, ikke noe vi tenkte på. Det regnskapssystemet vi har fungerer, og vi har aldri hatt noe problemer.

To informanter utpekte seg med å svare at risiko var en av årsakene til at bedriften valgte å fortsette med revisjon. En av dem svarte slik:

Ja absolutt, det var en av grunnene til at vi valgte å gå videre med revisor. [...] Er man usikker på ting kan man spørre. Hvordan bør vi gjøre det, for det første for å gjøre det på lovlig vis og for det andre for å gjøre det smartest mulig driftsøkonomisk.

Informanten forteller videre at de har en god dialog med revisor, og at revisoren er flink til å komme med løsninger og forslag til hva de kan gjøre annerledes. Risiko er ikke kun enkelthendelser som må unngås, men også muligheter som må oppnås. Muligheter skaper verdier (COSO, 2005). Informanten presiserer også at deres bedrift ikke hadde vært der de er i dag uten den gode veiledningen fra revisor gjennom flere ulike forhold som bedriften har vært igjennom. God kontakt med revisor er i de fleste tilfellene positivt, spesielt hvis det kan føre til at bedriften griper tak i de muligheter som finnes for å nå de mål som er satt. Det er likevel

grunn til å påpeke at revisor ikke kan forventes å ivareta deler av bedriftens interne kontroll, da dette ansvaret hviler på styret og ledelse.

Den andre informanten hadde en annen innfallsvinkel og svarte slik:

Vi ønsker ikke å sitte med bukta og begge ender. Jeg er styreformann i selskapet, mitt selskap fører regnskapet og det er ti andre eiere. Det sier seg selv at det er en viss risikovurdering i forhold til de andre eierne.

Denne informanten er styreleder og eier selskapet sammen med ti andre. Samtidig eier han tydeligvis et regnskapsfirma som har ansvaret for å føre regnskapet i bedriften. Han påpeker at revisor med sin objektivitet i forhold til regnskapet bidrar til å forminske risikoen for at det skal oppstå mistillit mellom informanten og de andre eierne.

Gruppe II(u):

Samtlige informanter i gruppe II(u) svarte at intern kontroll ikke har påvirket beslutningen om revisor. De presiser at grunnen til dette er at de har god dialog med regnskapsfører, god kompetanse og gode systemer. En av informantene svarte slik:

Nei ikke direkte. Det er viktig at bedriften har et økonomisystem som fungerer. Det har vi. Og i tillegg god kompetanse blant ansatte og ekstern regnskapsfører. Og betydelig kompetanse i styret.

Som nevnt kan det virke som at våre informanter oppfatter risiko i en ganske snever forstand. Risiko blir forbundet med feil i regnskapet og på grunn av enkle regnskap mener våre informanter i denne gruppen at det er lite risiko forbundet med fravalg av revisjon.

Nei, vi er flink med å passe på og vi er nøye med bilag og regnskap. Vi har aldri hatt noe feil med vårt regnskap, derfor så vi ikke noe grunn til å ha revisor, unødvendig utgift.

Dette sitatet er tatt fra en informant i en bedrift hvor risikovurdering ikke ble tatt opp til diskusjon. Andre hadde derimot vurdert risiko, men kom frem til at det ikke var av stor betydning, som denne informanten sier:

Ja, litt. Men risikoen for at ting skulle gå galt syntes vi var såpass liten.

I teorien påpekes det at det er hensiktsmessig og ha et bevisst forhold til virksomhetens evne til å tåle risiko, gjennom risikovurderinger (Moen & Havstein, 2009). Denne informanten fortalte at de hadde tatt en slik risikovurdering, men kommet frem til at de ikke trengte revisor som et ekstra kontrollorgan.

4.4.1 Forskjeller og likheter i synet på intern kontroll og risikostyring i gruppene

I begge gruppene var det omtrent samme oppfatning når det gjelder intern kontroll og risikovurdering. Enten hadde de gjort risikovurdering og funnet at risikoen for feil og mangler var minimal, eller de har unnlatt å gjøre en slik vurdering. Kun to bedrifter i gruppe I(m) fortalte at de hadde gjort risikovurdering og at det hadde hatt betydning for deres beslutning om å fortsette med revisjon. En informant påpeker faren for mistillit fra medeierne i selskapet på grunn av at hans bedrift fører regnskapet.

Vi tolker det slik at alle informantene er opptatt av at regnskapet skal være i orden, men de som velger bort revisor mener at det er liten risiko for at regnskapet ikke skal bli ført på en tilfredsstillende måte fordi de alle kjøper tjenester fra regnskapskontor/regnskapsfører. En av informantene fortalte at han er nøye med å samle alle bilag og andre relevante papirer i mapper, for at regnskapsfører skulle bokføre dem.

4.5 Kostnader og nytte - rådgiving og veiledning fra revisor

Fra teorikapittelet side 11 vet vi at kostnader kan defineres som forbruk av ressurser i form av varer og tjenester i en periode. I løpet av regnskapsarbeidet er det imidlertid ofte utgiftene som bokføres, ikke kostnadene. Det er styrets oppgave å vurdere selskapets kostnader i forhold til nytteverdien. Vurdering av kostnader en sentral del av den interne kontrollen.

Vi vil her presentere informantenes syn på hvorvidt revisorhonorarer hadde betydning for deres beslutning når det gjaldt valg eller fravalg av revisor.

Gruppe I(m)

Tre av informantene i gruppe I(m) fortalte at de ikke vurderte kostnadene da de mente det var andre faktorer av større betydning. Dette kan vi se av følgende utsagn:

Tror ikke vi tenkte noe spesielt over kostnadene, vi er opptatt av at det skal være ordnede former, at alt er ført riktig. Kostnadene har ingenting og si.

En annen av disse tre informantene mente at det betyr mye for selskapets ”ansikt utad” at de benytter seg av revisor. Fra teorikapittelet side 11 vet vi at revisor er et kvalitetsstempel som kan hjelpe bedriften til å opprettholde et godt omdømme. Informanten var opptatt av selskapets omdømme og vurderte nytten av revisor høyere enn kostnadene.

Videre var det to informanter som fortalte at de vurderte kostnaden nøye og en av dem hadde kontaktet revisor for å melde fra at selskapet ikke kunne tolerere høyere revisorhonorar. Men han nevnte også at de heller ville beholde revisor enn regnskapsfører. Den andre informanten mente at kostnadene ville bli like store, eller kanskje større hvis de sluttet med revisor. Da måtte de sannsynligvis ha mer hjelp av regnskapsfører og ville derfor ikke spare noe på fravalg. Denne informanten hadde konkludert med at totalkostnaden ikke ville bli noe særlig lavere.

En informant hadde erfart at revisor var en god støttespiller og kom med konstruktive råd. Informanten fører regnskapet selv og har derfor ikke utgifter til regnskapsfører. Informanten formidlet følgende:

Jeg vurderte å fortsette med revisor og synes det var verdt de kostnadene. Skal ikke så mange gode råd fra revisor før man har tjent inn de kostnadene.

Videre forteller informanten at han har brukt samme revisor i flere år og revisoren kjenner både han og bedriften godt. Hvis informanten skulle valgt bort revisor måtte han likevel brukt en del penger for å få regnskapsfører/regnskapskontoret til å sette seg inn i bedriften.

Gruppe II(u)

Flere informanter i denne gruppen fortalte at det var mer enn en faktor som var utslagsgivende i beslutningsprosessen, men alle mente at kostnadene var en av de viktigste faktorene, og en av informantene uttrykte seg slik:

Det ene er et økonomispørsmål når man er en liten bedrift. Knapt med ressurser ofte, så hvis det er noen kostnader man kan slippe i utgangspunktet [...].

Informantene pekte videre på at siden deres bedrifter hadde enkle regnskap ble det vurdert at revisjonsutgiftene var en kostnad som var unødvendig. Kostnadene ble for høye i forhold til behovet for å ha revisor.

Kostnadene for revisor var jo en del penger, og behovet for revisor var ikke så stort [...] Vi er så liten bedrift og regnskapet er relativt enkelt, revisor fant aldri noe.

En annen informant fortalte at revisorhonoraret hadde økt betraktelig da revisor gikk inn i et større revisjonsfirma. Dette gjorde at styret anså kostnadene for høye. Videre mente informanten at den interne kompetansen var tilstrekkelig sammen med regnskapsførerens kompetanse.

4.5.1 Forskjeller og likheter i synet på kostnader og nytte av revisortjenesten

Vi ser i gruppe I(m) at noen av informantene mente at kostnadene hadde betydning, men de kom likevel frem til at revisjon var verdt pengene. Noen la vekt på andre momenter som for eksempel riktig regnskapsføring, omdømme og råd/veiledning fra revisor.

Informantene i gruppe II(u) mener derimot at det var kostnadene som var utslagsgivende når de valgte bort revisor, men at det også var andre faktorer som enkel regnskapsføring og størrelsen på foretaket som hadde betydning.

Bedriftene som har valgt bort revisor har altså enkle regnskaper i følge informantene. Dette kan naturligvis også ha med type bransje å gjøre. I noen bransjer er det eksempelvis forventet at virksomheten skal ha et varelager, noe som kan gjøre regnskapet litt mer omfattende. Dette

har ikke vært en del av oppgaven, slik at vi ikke har opplysninger om dette. Hvis vi ser bort fra denne variabelen kan det muligens tolkes som at disse bedriftene hadde stabile regnskap hvor det ikke var forventet store økninger i omsetninga, og da syntes kostnadene for høye i forhold til nytten. Som vi nevnte innledningsvis er det styrets oppgave og sørge for at bedriftens kostnader kan forsvares ut i fra nytteverdien. Dette kan også ses på som en del av den interne kontrollen. Vi oppfatter det slik at våre informanter mener at de vurderinger som er gjort av virksomhetens styre er gjort for å få en god balanse mellom kost og nytte.

4.6 Oppsummering

Vi har gjennom empiri og analyse prøvd å få fram sider som har hatt betydning for de valgene våre informanter har gjort i forhold til revisjonsplikten. Under dette punktet vil vi oppsummere de funn vi har gjort.

Omsetning

Den totale omsetningen er større i gruppe en til tross for at det er færre bedrifter. Dette skyldes blant annet at det er en bedrift i gruppe to som har atskillig lavere omsetning enn resten av bedriftene. I begge gruppene er det en bedrift som har en omsetning mellom 4 og 5 millioner. Det at den ene har valgt revisjon forklares med at omsetningen fort kan øke og overstige 5 millioner. Den andre bedriften syntes at kostnadene for å beholde revisor ble for høye i forhold til nytten.

Styresammensetning og eierstruktur

Styresammensetningen varierer fra ett til elleve styremedlemmer. Det kommer ikke fram i intervjuene at styresammensetningen har hatt betydning for beslutningen.

Eiertallet varierer fra en til elleve eiere. Ved bare å studere tallmaterialet kunne vi ikke finne at dette hadde betydning, men i intervjuene kom det fram at to bedrifter mente eierstruktur påvirket beslutningen. Informanten som var styreleder i styret til bedriften med elleve eiere mente at det kunne oppstå mistillit mellom ham og de andre eierne fordi hans selskap førte regnskap. Den andre informanten kom fra en familiebedrift med to eiere og mente at det var tryggest med en ekstern person til å se over regnskapet og det var grunnen til at de hadde valgt å holde fast på revisor.

Antall ansatte

Antall ansatte blir ikke nevnt som en variabel av informantene. Vi observerte imidlertid at en bedrift hadde 10 ansatte, noe som er grenseland i forhold til lovendringen. Dette kan ha hatt betydning for valg av revisjon for denne bedriften, som har en vekststrategi.

Kompetanse og erfaring

Kompetanse og erfaring ser ut til å være omtrent likt fordelt i gruppene. Vi finner at et par informanter nevner at mangel på kompetanse var en av grunnene til at de fortsatte med revisor. De som valgte bort revisor hadde varierende grad av kompetanse i sine bedrifter, og der det var mangel på kompetanse støttet de seg til regnskapsfører/regnskapskontor.

Eksterne interessenter

Det var noe forskjell på i hvor stor grad de hadde kontaktet eksterne interessenter. De fleste i gruppe II(u) hadde vært i kontakt med regnskapsfører før de tok beslutningen, mens de fleste i gruppe I(m) hadde tatt beslutningen internt.

Intern kontroll og risikovurdering

Intern kontroll og risikovurdering ble nevnt som en viktig faktor av et par informanter når det gjaldt fortsatt bruk av revisor. Det hadde liten betydning for informantene i gruppen som hadde valgt bort revisor.

Kostnader

Informantene fra de bedriftene som har valgt bort revisor var alle tydelige på at det var kostnadene som var blitt for høye. De hadde enkle regnskaper og så ikke nytten av råd og veiledning fra revisor. Dette fikk de fra regnskapskontoret. Et par bedrifter som hadde valgt å fortsette med revisjon hadde vurdert kostnadene, men kommet til at de hadde såpass stor nytte av tjenesten at det ikke ville lønne seg å velge bort revisor. De andre som hadde valgt fortsatt revisjon hadde ikke vurdert kostnadene.

5.0 KONKLUSJON

På bakgrunn av den nye lovendringen har styret gjennom fullmakt fra generalforsamlingen muligheten til å velge bort pålagt revisjon av årsregnskapet. Vi har i vår bacheloroppgave prøvd å svare på problemstillingen:

Hva legger styret vekt på når de skal beslutte hvorvidt virksomheten skal bruke lovpålagt revisor eller ikke?

Beslutningsgrunnlag fravalg revisor:

For de selskapene som har valgt bort revisjon ser vi at det er kostnadene som er hovedårsak til fravalg av revisor hos alle bedrifter:

- Spare utgifter, knappe ressurser
- Regnskapskontor = revisor unødvendig
- Ikke stor nok nytte i forhold til kostnadene
- Enkle regnskap

Beslutningsgrunnlag for valg av revisor

De virksomhetene som har valgt å beholde revisjonen har oppgitt sammensatte grunner til dette. Disse momentene hadde avgjørende betydning:

- Manglende kompetanse
- Ansiktet utad
- Eierstruktur
- Forventet vekst

5.1 Avsluttende kommentar

Vi har sett at det er flere faktorer som ligger til grunn for selskapenes beslutning. I den gruppen som har valgt fortsatt revisjon har det vært forskjellige grunner til dette. Men i den andre gruppen har det vært en viktig felles grunn for fravalg; reduksjon av kostnader.

Formålet med loven som gir mulighet til fravalg av revisor er å gjøre det mulig for småbedrifter å senke kostnadene. Vi ser at lovendringen virker etter intensjonen. Ved å se på lovendringen om nedsatt aksjekapital i sammenheng med forandring av revisjonsplikten

kunne det vært en ide å gjøre en studie som tok for seg ambisjonsnivået til bedriftene som ikke valgte revisor. Det kunne også vært interessant å se på hvilke variabler som må være til stede for at småbedrifter som har startet opp etter den nye lovgivningen skal klare seg over tid.

5.2 Sluttord

Formålet med en kvalitativ studie er å øke kunnskap og håpe at denne kunnskapen kan overføres til andre situasjoner. Vår studie kan på ingen måte sies å gi svar som kan generaliseres. Likevel har funnene våre gjort at vi har fått nye spørsmål som det kunne vært interessant å undersøke.

6.0 Referanseliste

- Buyse, B. (2005). Buyse Code: Corporate governance Recommendations for non-listed enterprises. Nedlastet fra http://www.codebuyse.be/downloads/CodeBuyse_EN.pdf
- Bøhren, Ø. (2011). *Eierne, styret og ledelsen: corporate governance i Norge*. Bergen: Fagbokforl.
- Bøhren, Ø., & Gjørsum, P. I. (2009). *Prosjektanalyse: Investering og finansiering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- COSO. (1996). Intern kontroll - et integrert rammeverk. Oslo.
- COSO. (2005). Helhetlig risikostyring - et integrert rammeverk. Oslo.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode*. Oslo: Universitetsforl.
- Finansdepartementet. (2011a). Prop. 51 L (2010–2011) - Endringer i revisorloven og enkelte andre lover (unntak fra revisjonsplikt for små aksjeselskaper) Nedlastet 09.05.13, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/prop/2010-2011/prop-51-l-20102011/1.html?id=628868>
- Finansdepartementet. (2011b). Unntak for revisjonsplikt fra mai i år Nedlastet 09.08.13, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/pressemeldinger/pressemeldinger/2011/unntak-for-revisjonsplikt-fra-mai-i-ar.html?id=641006>
- Freeman, R. E. (1984). Strategic Management: A Stakeholder Approach Retrieved from [http://books.google.no/books?id=NpmA_qEiOpkC&pg=PA46&lpg=PA46&dq=A+stakeholder+in+an+organization+is+\(by+definition\)+any+group+or+individual+who+can+affect+or+is+affected+by+the+achievement+of+the+organization%E2%80%99s+objectives%E2%80%9D&source=bl&ots=6_hoE3SaSK&sig=8dUFR4oDqWdF8yWIYqk5yeMay8g&hl=no&sa=X&ei=N_GcUdWVB8WUswb0gYH4BQ&ved=0CDAQ6AEwAQ-v=onepage&q=A%20stakeholder%20in%20an%20organization%20is%20\(by%20definition\)%20any%20group%20or%20individual%20who%20can%20affect%20or%20is%20affected%20by%20the](http://books.google.no/books?id=NpmA_qEiOpkC&pg=PA46&lpg=PA46&dq=A+stakeholder+in+an+organization+is+(by+definition)+any+group+or+individual+who+can+affect+or+is+affected+by+the+achievement+of+the+organization%E2%80%99s+objectives%E2%80%9D&source=bl&ots=6_hoE3SaSK&sig=8dUFR4oDqWdF8yWIYqk5yeMay8g&hl=no&sa=X&ei=N_GcUdWVB8WUswb0gYH4BQ&ved=0CDAQ6AEwAQ-v=onepage&q=A%20stakeholder%20in%20an%20organization%20is%20(by%20definition)%20any%20group%20or%20individual%20who%20can%20affect%20or%20is%20affected%20by%20the)
- Gaudernack, J., & Jensen, L. A. (2004). Revisor og corporate governance. *Mentor*(2).
- Hagen, T., & Myrstad, T. (2011). Bortfall av revisjonsplikt - fornuftig eller uheldig? Nedlastet 22.mai 2013, fra <http://www.grette.no/no/Medarbeidere/Torgeir-Myrstad/Bortfall-av-revisjonsplikt---fornuftig-eller-uheldig/>
- Husaas, T., & Kilaas, B. (2009). *Styrets arbeid og ansvar* (Vol. 4). Oslo: Den norske revisorforening.
- Huse, M. (2011). *Styret: Tante, barbar eller klan?* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Jacobsen, D. I., & Thorsvik, J. (2009). *Hvordan organisasjoner fungerer* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4).

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forl.

Knudsen, K. H., & Pettersen, G. (2006). Eierstyring og selskapsledelse: En oversikt over teori og empiri. Bergen: Norges Handelshøyskole.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Lovdata. (1993). Lov om autorisasjon av regnskapsførere (regnskapsførerloven)] Nedlastet 22.mai 2013, fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19930618-109.html>

Lovdata. (1997). Lov om aksjeselskaper (aksjeloven) Nedlastet 22.mai 2013, fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19970613-044.html>

Lovdata. (1999a). Forskrift om revisjon og revisorer (revisorforskriften) Nedlastet 22.mai 2013, fra http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/for/sf/fd/fd-19990625-0712.html&emne=forskrift* om* revisjon* og* revisorer*&&

Lovdata. (1999b). Lov om revisjon og revisorer (Revisorloven) Nedlastet 22.mai 2013, fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19990115-002.html>

Lovdata. (1999c). Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) Nedlastet 22.mai 2013, fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19980717-056.html>

Moen, T.-G., & Havstein, B. (2009). *Regnskapsorganisasjon: bokføring og intern kontroll* (5. utg.). Latvia: Cappelen akademiske forl.

NUES. (2012). Norsk anbefaling - Eierstyring og selskapsledelse. Nedlastet fra <http://www.nues.no/filestore/Dokumenter/Norskberiktiget.pdf>

PwC. (2007). Din guide for ansvarlig eierstyring og selskapsledelse. Nedlastet fra <http://www.pwc.no/no/corporate-governance/publikasjoner/din-guide-for-ansvarlig-eierstyring-og-selskapsledelse.pdf>

PwC. (2011). Din guide for ansvarlig eierstyring og selskapsledelse. Nedlastet fra <http://www.pwc.no/no/publikasjoner/corpg-mars2011.pdf>

Regjeringen. (2011). Pressemelding, 16.12.2011

Nr.: 151 - 2011 30 000 kroner: Minstekrav til aksjekapital i AS Nedlastet 9 april 2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/pressemeldinger/pressemeldinger/2011/30-000-kroner-minstekrav-til-aksjekapital.html?id=667307>

Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforl.

Siebke, H. A. (2009). Revisjon og rådgivning - etiske dilemmaer: Hva gjør revisor, og hva bør revisor gjøre? *Praktisk økonomi og finans*, 25(4), 9.

Smith, A. (1804). *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Volum 2 Vol. 2. Retrieved from <http://books.google.no/books?id=jUBFAAAAYAAJ&pg=PA193&lpg=PA193&dq=The+directors+of+such+%5Bjoint-stock%5D+companies,+however,+being+the+managers+rather+of+other+people%E2%80%99s+money+than+of+their+own,+it+cannot+well+be+expected,+that+they+should+watch+over+it+with+the+same+anxious+vigilance+with+which+the+partners+in+a+private+copartner+y+frequently+watch+over+their+own.+Like+the+stewards+of+a+rich+man,+they+are+apt+to+consider+attention+to+small+matters+as+not+for+their+master%E2%80%99s+honour,+and+very+>

Tjora, A. H. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Wikdahl, B. (2011). Hva bør du tenke på før du bestemmer deg for å droppe revisjon? Retrieved from <http://blogg.smn.no/2011/06/hva-b%C3%B8r-du-tenke-pa-f%C3%B8r-du-bestemmer-deg-for-a-droppe-revisjon/>

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervju 1

Styreledere/styremedlemmer i bedrifter som har valgt å fortsette med revisor

Innledning

- Presentasjon av oss selv og hva vi skal snakke om
- Anonymitet eller sikre tillatelse
- Semi-strukturerte spørsmål (men også oppfølgingsspørsmål om nødvendig)

Åpningsspørsmål

- Bedrift:
- Hvilken utdanning har du?
- Hvor lenge har du sittet som styreleder/medlem?
- Bruker bedriften(dere) eksternt regnskapskontor?

Hoveddel

- Hva la dere vekt på når dere valgte å fortsette revisjon?
- I hvilken grad har kostnadene påvirket beslutningen?
- Rådførte dere dere med (eksterne) interessenter, for eksempel bank/leverandører, før beslutningen ble tatt?
- Har egenkompetansen i bedriften innenfor område regnskap og skatt påvirket beslutningen?
- Har forholdet til revisor hatt betydning for beslutningen om fortsatt revisjon? Brukes revisor som en økonomisk rådgiver?
- §6-12 i aksjeloven handler om at det er styrets oppgaver og sørge for forsvarlig organisering av virksomheten og holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Ut i fra dette forstår man at styremedlemmer har et ansvar for intern kontroll i bedriften, har dette ansvaret påvirket beslutningen?

- Var risikovurdering inne i bilde før beslutningen ble tatt?
- I hvilken grad er du/dere fornøyd med beslutningen?

Avslutning

- Er det noe mer du vil tilføye?
- Spørsmål?
- Kommentarer?
- Takk for hjelpen for at du/dere har satt av tid til oss

Intervju 2

Styreledere/styremedlemmer i bedrifter som har valgt bort revisor

Innledning

- Presentasjon av oss selv og hva vi skal snakke om
- Anonymitet eller sikre tillatelse
- Semi-strukturerte spørsmål (men også oppfølgingsspørsmål om nødvendig)

Åpningsspørsmål

- Bedrift:
- Hvilken utdanning har du?
- Hvor lenge har du sittet som styreleder/medlem?
- Bruker bedriften/(dere) eksternt regnskapskontor?

Hoveddel

- Hva var hovedgrunnen til at dere valgte og ikke bruke lovpålagt revisor?
- I hvilken grad har kostnadene påvirket beslutningen?
- Rådførte dere dere med (eksterne) interessenter, for eksempel bank/leverandører, før beslutningen ble tatt?
- Har ekstern regnskapsfirma påvirket beslutningen? I så fall i hvor stor grad?
- Har egenkompetansen i bedriften innenfor område regnskap og skatt påvirket beslutningen?
- Har forholdet til revisor hatt betydning for beslutningen om å velge bort revisor?
- §6-12 i aksjeloven handler om at det er styrets oppgaver og sørge for forsvarlig organisering av virksomheten og holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Ut i fra dette forstår man at styremedlemmer har et ansvar for intern kontroll i bedriften. Har dette ansvaret påvirket beslutningen om fravalg av revisor?
- Var risikovurdering inne i bilde før beslutningen ble tatt?
- I hvilken grad er du/dere fornøyd med beslutningen?

Avslutning

- Er det noe mer du vil tilføye?
- Spørsmål?
- Kommentarer?
- Takk for hjelpen for at du/dere har satt av tid til oss